

Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosovo
Qeveria - Vlada - Government

Nr. 08/57

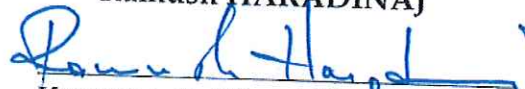
Datë: 17.07.2018

Në mbështetje të nenit 92 paragrafi 4. dhe të nenit 93 paragrafi (4) të Kushtetutës së Republikës së Kosovës, duke u bazuar në nenin 4 të Rregullores nr. 02/2011 për Fushat e Përgjegjësisë Administrative të Zyrës së Kryeministrit dhe Ministrive, e ndryshuar dhe e plotësuar me Rregulloren nr. 14/2017, me Rregulloren nr. 15/2017, me Rregulloren nr. 16/2017 dhe me Rregulloren nr. 07/2018, si dhe në nenin 19 të Rregullores së Punës së Qeverisë së Republikës së Kosovës nr. 09/2011, Qeveria e Republikës së Kosovës, në mbledhjen e mbajtur më 17 korrik 2018, nxjerr këtë:

V E N D I M

1. Aprovohet Koncept Dokumenti në Fushën e Turizmit.
2. Obligohet Ministria e Tregtisë dhe Industrisë dhe institucionet tjera kompetente për zbatimin e këtij vendimi, në pajtim me Rregulloren e Punës së Qeverisë.
3. Vendimi hyn në fuqi ditën e nënshkrimit.

Ramush HARADINAJ

Kryeministër i Republikës së Kosovës

Iu dërgohet:

- Zëvendëskryeministrave
- të gjitha ministrive (ministrave)
- Sekretarit të Përgjithshëm të ZKM-ës
- Arkivit të Qeverisë

KONCEPT DOKUMENTI NË FUSHËN E TURIZMIT

1. Hyrje.....	3
2. Përshkrimi dhe definimi i çështjes/problemit kryesor.....	4
3. Synimet dhe objektivat.....	11
4. Opsionet.....	13
5. (Përmbledhja e opsioneve)	17
6. Analiza e opsioneve	19
7. Konsultimet.....	24
8. Krahasimi i opsioneve (shqyrtimi i pasojave të çdo opsioni).....	27
9. Rekomandimet.....	29
10. Komunikimi.....	30

KAPITULLI 1: HYRJE

Koncept Dokumenti është përgatitur në përputhje me Udhëzimin për përgatitjen e Koncept Dokumenteve dhe Memon shpjeguese nr. 074/2012 të datës 19 mars 2012 dhe në përputhje me Rregullat dhe procedurat e Qeverisë. Koncept dokumenti është përgatitur nga Ministria e Tregtisë dhe Industrisë me mbështetjen nga TAIEX. Ky koncept dokument është paraparë të hartohet sipas planit të punës së Ministrisë së Tregtisë dhe Industrisë për vitin 2018.

Turizmi në Kosovë është mesatarisht i zhvilluar, edhe pse ka shënuar përmirësime të shpejta në vitet e fundit, por ende është i organizuar në mënyrë joefikase, pa rregulla ligjore të zbatueshme, pa objektiva strategjike dhe pa politika koherente të turizmit, si dhe i organizuar në një nivel nën-optimal në administrim dhe biznes të turizmit. Kjo situatë kërkon një qasje dhe zgjidhje strategjike dhe sistematike për të mundësuar zhvillimin e biznesit të turizmit në baza konkurruese si dhe për t'i komunikuar tregut se vendi stimulon cilësinë, i mbron të drejtat e konsumatorit dhe është i hapur për bashkëpunim ndërkombëtar.

Turizmi është duke funksionuar në mjedisin pothuajse më konkurrues, të tregut të lirë. Turizmi në shumicën e vendeve fqinje konsiderohet si sektor prioritar dhe është i rregulluar me akte ligjore dhe instrumente politikash në përputhje me BE. Turizmi në Kosovë po zhvillohet në baza të tregut të lirë, me iniciativa sipërmarrëse dhe rreziqe biznesi. Por, përkundër kësaj, turizmi është një aktivitet që gjithashtu ka nevojë për intervenime, politika dhe veprime publike.

Arsyet kryesore për domosdoshmërinë e ndërhyrjes me politika në turizëm në Kosovë janë:

- Turizmi kryesisht përdor burimet natyrore dhe kulturore, ato më të vlefshmet dhe të rralla prandaj kjo kërkon përdorim dhe menaxhim të qëndrueshëm
- Turizmi po zhvillohet në fusha/zona së bashku me përdoruesit e tjerë (ekonomik, social) të hapësirës, si dhe në kontakt të ngushtë me banorët, dhe si i tillë kërkon planifikimbalancues në përdorimin e hapësirës
- Turisti është konsumuesi i fundit në ekonominë turistike prandaj kërkohet mbrojtja e konsumatorëve
- Ekonomia e turizmit përbëhet kryesisht nga NVM-të të cilat kanë nevojë për një mjedis dhe trajtim të posaçëm pozitiv të biznesit për zhvillim efikas
- Turizmi është një veprimtari shumë sektoriale (bujqësi, industri, kulturë, sport, planifikim hapësinor, infrastrukturë, etj.) i cili kërkon koordinim dhe planifikim të politikave
- Zhvillimi dhe promovimi i brendit/imazhit të turizmit është një kombinim i burimeve natyrore dhe kulturore, hotelerisë por edhe të politikës, rezultateve ekonomike, sportit, kulturës dhe nivelit të jetesës prandaj kjo kërkon mbështetje publike

- Turizmi në Kosovë ka arritur në stadin e zhvillimit që kërkon një strukturë bazike ligjore dhe organizative si dhe rregulla për një zhvillim efikas të mëtjshëm
- Organizimi institucional i turizmit në Kosovë ka ngecur në krahasim me gjitha vendet fqinje
- Zgjidhjet ligjore për turizmin në Kosovë duhet të ndjekin direktivat, udhëzimet dhe praktikatat e mira në BE.

Qeveria e Kosovës e adreson turizmin në dokumentet e mëposhtme:

- Programi i Qeverisë së Kosovës 2017-2021
- Programi Kombëtar për Zbatimin e Marrëveshjes së Stabilizim Asociimit (PKZMSA)
- Plani Vjetor i Punës së Qeverisë 2018
- Programi për reforma ekonomike 2018-2020

KAPITULLI 2: PËRSHKRIMI DHE PËRKUFIZIMI I ÇËSHTJES / PROBLEMIT KRYESOR

Zhvillimi i turizmit është i kufizuar për shkak të faktit se deri tani nuk ka pasur qasje gjithë përfshirëse dhe nuk ka qenë një sektor i rëndësishëm për zhvillim ekonomik. Derisa në 5-7 vitet e fundit, turizmi në vendet fqinje është zhvilluar me mbështetje të madhe nga shteti dhe politikatat e tij. Shumë prej këtyre vendeve është dashur të zhvillonin strukturën organizative të turizmit, mjedisin ligjor dhe politikën e turizmit pa pasur ndonjë histori dhe traditë të madhe të turizmit (për shembull: Maqedonia, Bosnja dhe Hercegovina, Shqipëria). Kosova është vendi i fundit të cilit do t'i duhet të fus sistemin e njohur ndërkombëtarisht të qeverisjes së turizmit dhe mbështetjes së politikave në mënyrë që të përfitojë nga benefitet e zhvillimit të turizmit: kontributi në rritjen ekonomike, punësimin, zhvillimin rajonal etj.

Spektori i akomodimit turistik me hotele, motele, bujtina si dhe të ngjashme, është rritur vazhdimisht sa i përket numrit të objekteve dhe akomodimeve (shtretërve). Për të njëjtit, nuk ka pasur standarde të qarta minimale të detyrueshme në lidhje me madhësinë, pajisjet dhe shërbimet të cilat do t'u tregonin atyre në mënyrë të qartë se hotel të çfarë niveli cilësie do të ndërtonin. Kjo ka ndikuar edhe në informimin e turistëve në lidhje me atë se çfarë cilësie të hoteleve mund të presin në Kosovë.

Në anën tjetër, operatorët turistik, agjencitë e udhëtimeve si dhe ciceronët turistik operojnë pa ndonjë kusht themelor që do t'u kërkonte atyre të ofrojnë garanci për konsumatorët/turistët në rast të aksidenteve, paaftësisë pagueve (insolvencës) së kompanive, ofrimit të pakove apo shërbimeve të cilat nuk përputhen me atë që është promovuar apo premtuar, etj.

Zhvillimi i turizmit, veçanërisht i qendrave turistike, është gjithashtu i kufizuar për shkak të faktit që nuk ekzistojnë zonat e përkufizuara turistike dhe nuk ka ndonjë strategji për zhvillimin e turizmit.

Kosovës gjithashtu i mungon ndërtimi i imazhit të saj turistik në kuadër të tregjeve ndërkombëtare dhe marketingut efektiv. Nuk organizohet promovimi dhe shërbimet për informim të vizitorëve. Në ditët e sotme, kur ka konkurrencë shumë të madhe në tregjet e turizmit, Kosova nuk ka mundur të promovojë potencialet turistike dhe të sjellë turistë ndërkombëtarë dhe si e tillë nuk është konkurruese as në rajon.

Projekti IBF, në MTI, për implementimin e Direktivës Evropiane të shërbimeve, në fazën e shqyrtimit të legjislacionit përkatës të shërbimeve në Kosovë, **gjatë shqyrtimit të Ligjit për Turizmin** janë evidentuar vetëm 2 shërbime turistike në Kosovë që janë të mbuluara pjesërisht me legjislacion, ndërsa janë evidentuar se ekzistojnë gjithsej rreth 24 shërbime turistike që operojnë në Kosovë pa ndonjë kriter dhe rregullim ligjor **dhe të cilat duhet të rregullohen me legjislacion që jemi në harmoni me direktivat e BE-se.**

Në sektorin e turizmit nuk kemi një cilësi të mirë e produkteve dhe shërbimeve turistike dhe pozita e tyre nuk është konkurruese në treg.

Zhvillimi i turizmit dhe efektet e turizmit ndjehen posaçërisht në disa destinacione rreth qyteteve të Pejës, Gjakovës, Prizrenit, Mitrovicës, Prishtinës dhe të ngjashme që vizitohen më shumë nga turistët.

Në tabelën e mëposhtme mund të gjeni numrin e turistëve që qëndruan në hotele në Kosovë, numrin e hoteleve dhe restoranteve si dhe numrin e të punësuarve në hotele dhe restorante për periudhën 2012-2016.

Tabela 1: Ardhjet, numri i hoteleve dhe restoranteve dhe i të punësuarve në 2012 -2016¹

Madhësia dhe kohëzgjatja e problemit					
	2012	2013	2014	2015	2016
Nr. i turistëve	98.763/	95.454/	102.790/	139.438/	129.289/
/ Nr. i hoteleve dhe restoranteve /	955/	911/	1.034/	1.018/	1.017/
Nr. i të punësuarve	14.300	18.000	19.700	19.800	21.300

¹ Burimi: ASK

Me të dhënat në tabelën e mësipërme paraqesim madhësinë e flukseve të turizmit dhe bizneseve turistike në Kosovë, megjithatë këto të dhëna statistikore zyrtare nuk paraqesin dimensionin e plotë të turizmit në Kosovë. Agjencia e Statistikave të Kosovës bëri një hulumtim të të gjitha kapaciteteve akomoduese në Kosovë dhe nga hulumtimi dolën rezultatet që në Kosovë janë 194 hotele (në krahasim me 121 që raportojnë nr. e turistëve) me 7.066 shtretër (në krahasim me 4.439 që raportohen) – ekzistojnë 60% më shumë hapësira me shtretër që kanë akomoduar turistë e që nuk janë përfshirë në statistikat zyrtare.

Agjencia e Statistikave të Kosovës regjistron në bazë të të dhënave të policisë kufitare edhe hyrjet e vizitorëve ndërkombëtarë në Kosovë. Në periudhën tremujore nga muaji korrik – shtator 2017, kishte 352.464 persona me pasaporta të huaja që kanë hyrë në Kosovë për arsye personale (duke përjashtuar punën, tranzitin dhe të ngjashme). Kjo tregon që vëllimi i turizmit në Kosovë është shumë më i lartë se sa që është regjistruar dhe prezantuar zyrtarisht.

Të gjitha informacionet e mësipërme tregojnë që dimensionin e turizmit është duke u rritur shpejtë, që vëllimi i tij është shumë më i lartë se ai i regjistruar dhe që turizmi duhet të rishqyrtohet në mënyrë sistematike, të organizohet në masë të plotë në bazë të standardeve të krahasueshme ndërkombëtare me rregullim efikas ligjor dhe intervenime të politikave.

Tabela 2: Shpenzimet aktuale në Kosovë

Kategoria e shpenzimeve	Viti paraprak	Buxheti për këtë vit	KASH për vitin e ardhshëm
Paga dhe mëditje	98,837.76	117,231.00	118,170.00
Mallra dhe sherbime	50,300.00	50,300.00	50,300.00
Buxheti tjetër (listo çdo lloj)			
Financimi nga donatorët			
Gjithsej	149,137.76	167,231.00	168,470.00

Politikat aktuale në fushën e turizmit

Divizioni i Turizmit (DT) në Ministrinë e Tregtisë dhe Industrisë është përgjegjës për hartimin e politikave për turizmin. DT gjithashtu mbështetet nga departamentet tjera të Ministrisë, si për shembull Departamenti Ligjor, ai për Mbrojtjen e Konsumatorit, Prokurimin dhe agjencitë si

Agjencia për Investime dhe Përkrahjen e Ndërmarrjeve (KIESA), inspeksioni i tregut i Agjencisë së Kosovës për Standardizim.

Përveç MTI-së, institucionet tjera shtetërore që nderlidhen me turizmin përfshijnë:

MKRS, MMPH, MBPZHR, MASHKT, Drejtoritë Komunale për Zhvillimin Ekonomik apo Drejtoritë për Turizëm (vetëm në disa komuna).

Divizioni i Turizmit aktualisht fokusohet në fushat e punës si në vijim:

- Performanca e turizmit dhe ndikimet me planifikimin e zhvillimit të turizmit, produktet e turizmit dhe matja statistikore/ndjekja e rezultateve të zhvillimit të turizmit
- Përmirësimi i cilësisë së produkteve dhe shërbimeve të turizmit me promovimin e klasifikimit të hoteleve, mbështetjen për mikro-bizneset në zhvillimin e produkteve dhe shërbimeve
- Pjesëmarrja në projekte ndërkombëtare për mbështetjen e turizmit të Kosovës
- Mbështetja për promovimin e turizmit të Kosovës
- Bashkëpunimi me ministritë tjera të linjës dhe komunat e rëndësishme në aspektin e turizmit
- Mbështetja për funksionimin e Këshillit të Turizmit të Kosovës
- Bashkëpunimi dhe mbështetja për bizneset turistike – hotelet, restorantet dhe operatorët turistik/agjencitë e udhëtimit
- Bashkëpunimi me organizatat ndërkombëtare donatore
- Bashkëpunimi ndërkombëtar.

Ligjet dhe aktet normative në fushën e turizmit

1. Ligji nr. 04/L-176 për Turizmin;

1.1. Udhëzimi Administrativ (MTI) nr. 19 /2013 për Rregullimin dhe Zhvillimin e Sistemit të Vlerësimit të Akomodimit;

Ky udhëzim administrativ ka për qëllim përcaktimin e procedurave për klasifikimin dhe kategorizimin e objekteve hoteliere si dhe punën e komisionit për klasifikim dhe kategorizim të objekteve hoteliere.

1.2. Udhëzimi Administrativ (MTI) nr. 07/2014 për Regjistrin e Kategorizimeve, Regjistrimin Vullnetar dhe Revokimin e Regjistrimit;

Me këtë udhëzim administrativ përcaktohet përmbajtja e regjistrit të kategorizimit, procedura e regjistrimit vullnetar dhe revokimit të regjistrimit të veprimtarive turistike.

1.3. Udhëzimi Administrativ (MTI) nr. 10/2014 mbi Përmbajtjen e Katalogut të Akomodimit;

Ky udhëzim administrativ rregullon katalogun e akomodimit me të cilin përcaktohet përmbajtja e tij.

2. Ligji nr. 03/L-027 për Taksën e Akomodimit në Objekte Hoteliere e Turistike nga viti 2008;

Ministria e Tregtisë dhe Industrisë ka nxjerrë gjithashtu Rregulloren për Themelimin dhe Funksionimin e Këshillit të Turizmit të Kosovës (Rregullorja Nr. 1/2013).

Efekte të drejtpërdrejta ose të tërthorta në turizëm kanë edhe ligjet në vijim:

1. Ligji nr. 05/L-130 për Shërbimet

Ky ligj ka për qëllim të përcaktojë parimet themelore dhe kriteret që mundësojnë të drejtën e themelimit dhe të ushtrimit të aktivitetit për ofruesit e shërbimeve në Kosovë, duke garantuar njëkohësisht siguri dhe cilësi të lartë të shërbimeve për përfituesit e tyre. Në kuadër të shërbimeve të cilat i rregullon ky ligj, sektori i turizmit bënë pjesë në masë të konsiderueshme me shërbime që kanë të bëjnë me fushën e turizmit.

2. Ligji nr. 04/L-121 për Mbrojtjen e Konsumatorit

Me këtë ligj rregullohen dhe mbrohen të drejtat themelore të konsumatorëve gjatë blerjes së mallrave, shërbimeve dhe formave tjera në tregun e lirë si dhe detyrimet e shitësit, prodhuesit dhe furnizuesit.

Turisti i jashtëm apo i brendshëm gjatë blerjes së shërbimeve turistike llogaritet të jetë edhe konsumator njëherit pasi që ligji për mbrojtjen e konsumatorit mbron edhe shërbimet.

3. Ligji nr. 05/L-079 për Investime Strategjike në Republikën e Kosovës

Ky ligj ka për qëllim nxitjen, tërheqjen dhe krijimin e kushteve për realizimin e investimeve strategjike në Republikën e Kosovës, si dhe të përcaktojë procedurat administrative dhe kriteret për vlerësimin, zgjedhjen, implementimin dhe mbikëqytjen e projekteve strategjike si dhe përcaktimin e procedurave për dhënien në shfrytëzim të pronës së Republikës së Kosovës për qëllim të zbatimit të projekteve për investime strategjike.

Sektori i turizmit në këtë ligj konsiderohet si sektor për investime strategjike dhe duke qenë se është përfshirë në kuadër të fushave të veprimit.

4. Ligji Nr. 02/L-88 për trashëgimi kulturore

Objekt i këtij ligji janë vlerat e trashëgimisë kulturore, të krijuara gjatë shekujve, gjithashtu mjetet legale dhe teknike për inventarizim, dokumentim, selektimi mbrojtje, konservim, restaurim, administrim, prezantim dhe përhapje të këtyre thesareve në pajtim me kartat dhe konventat ndërkombëtare, pavarësisht nga pronësia e trashëgimisë kulturore nën mbrojtje. Vlera historike dhe kulturore e kësaj trashëgimie është thesar i tërë popullit të Kosovës.

Ruajtja e trashëgimisë kulturore i ndihmon turizmit për zgjerimin e ofertës turistike në turizmin kulturor. Ky ligj ka për qëllim edhe promovimin e vlerave të trashëgimisë kulturore.

5. Ligji nr. 03/L-181 për Inspektoratin dhe Mbikëqyrjen e Tregut

Me këtë ligj përcaktohen parimet, organizimi, kompetencat dhe procedurat e mbikëqyrjes inspektuese të tregut në territorin e Republikës së Kosovës. Në këtë ligj edhe pse në kompetencat e Inspektoratit të tregut parashihet Veprimtaria hoteliere e turistike (neni 9 parag.1.7) neni 33 Dispozitat ndëshkuese nuk parashihet asnjë gjë lidhur me këtë veprimtari.

6. Ligji Nr. 04/L-179 për transportin rrugor

Qëllimi i këtij ligji është rregullimi dhe zhvillimi i sektorit të transportit rrugor të udhëtarëve dhe mallrave, qasjen e hapur dhe jo diskriminuese në treg, ofrimi i shërbimeve në tregun e sektorit rrugor të udhëtarëve dhe mallrave si dhe rregullimin e regjimit të ngasjes dhe pushimit. Zhvillimi i transportit rrugor kontribuon në zhvillimin e turizmit sidomos me vendet fqinje dhe vendet e rajonit në qasjen më të lehtë të turistëve në Kosovë.

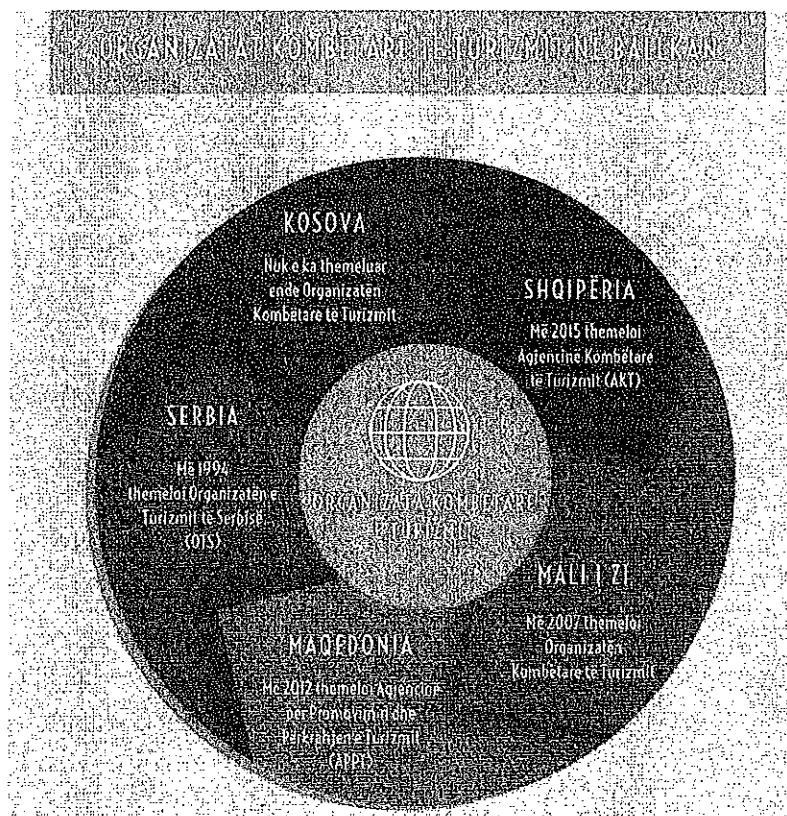
7. Ligji Nr. 03/L-051 për aviacionin civil

Dispozitat e këtij ligji zbatohen për të gjitha veprimtaritë në fushën aviacionit civil të cilat zhvillohen brenda territorit dhe hapësirës ajrore të Kosovës. Ky ligj i mundëson zhvillimin e mirë të aviacionit civil i cili i ndihmon lëvizjen e sigurtë me transportin ajror të turistëve.

Përvojat në shtet tjera

Turizmi në Kosovë menaxhohet dhe mbikëqyret nga Ministria e Tregtisë dhe Industrisë, nëpërmjet një Divizioni nën Departamentin e Industrisë. Niveli administrativ i turizmit është i përfaqësuar shumë pak në këtë ministri, krahasuar me përgjegjësinë dhe rëndësinë që ka sektori i turizmit për zhvillimin dhe kontributin në ekonominë e vendit. Për më tepër, Kosova nuk ka një përfaqësim më të mirë të turizmit administrativ dhe krahasuar me vendet e tjera fqinje, nuk ka themeluar Departamentin e Turizmit, Ministrinë e Turizmit dhe Organizatën apo Agjencinë Kombëtare të Turizmit (OKT / AKT). Në të gjitha vendet e tjera të rajonit, turizmi përfaqësohet nga një Departament për Turizëm dhe një OKT / AKT.

Figura 1. Organizatat apo Agjencitë Kombëtare të Turizmit në vendet fqinje²

Sa i përket mbështetjes financiare të qeverisë për turizmin, buxheti i qeverisë për MTI-në është shumë i vogël, duke pasur parasysh se duhet të mbulojë shumë fusha dhe sektorë të tjerë brenda vetë ministrisë.

Sipas të dhënave në dispozicion, qeveria e Kosovës shpenzon më pak se 0.3% të buxhetit vjetor për të gjithë Ministrinë e Tregtisë dhe Industrisë, ku turizmi përfaqësohet nga një Divizion dhe buxheti i dedikuar për sektorin e turizmit është më i ulëti në rajon. Divizioni i Turizmit (nën MTI) dhe KIESA (një Agjensi që promovon dhe mbështet investimet, eksportet, turizmin, SME-të dhe zonat e veçanta ekonomike, gjithashtu nën MTI) kanë një mbështetje shumë të ulët financiare (më pak se 100,000 euro në vit) për zhvillimin dhe promovimin e këtij sektori

² Burimi: Instituti "Demokraci për Zhvillim"

Tabela 3. Pasqyra e financimit për turizëm në vendet rajonale ³

Shqipëria	Mali i Zi	Maqedonia	Serbia	Kroacia	Kosova
13.5. Milion	4.3 Milion	2.1 Milion	8 Milion	30 Milion	01. Milion
TVSH	TVSH	TVSH	TVSH	TVSH	TVSH
Taksa e akomodimit	Taksa e akomodimit	Taksa e akomodimit	Buxheti i drejtpërdrejt nga Qeveria	Buxheti drejtpërdrejt nga Qeveria	Buxheti i drejtpërdrejt nga Qeveria
Buxheti i drejtpërdrejt nga Qeveria	Buxheti i drejtpërdrejt nga Qeveria	Buxheti i drejtpërdrejt nga Qeveria	Donacione	Taksa e qëndrimit	Donacione
Donacione	Taksa ditore turistike	Donacione	Taksa e qëndrimit	Taksa per trashëgimi	
	Ndëshkimet		Ndëshkimet		
	Eko taksa				

Të gjitha vendet e tjera të rajonit shpenzojnë të paktën 1.3 - 1.5% dhe deri në mbi 4% të buxhetit vjetor të vendit të tyre (pra Shqipëria mbi 3.5%, Maqedonia mbi 1.5%, Mali i Zi mbi 2.5%). Jo vetëm që shpenzimet e qeverisë janë shumë të ulëta për zhvillimin e turizmit në Kosovë, por përveç kësaj, buxheti i dedikuar gjithashtu duhet të mbulojë shpenzimet e përgjithshme të MTI-së, pa ndonjë shpërndarje specifike për projektet dhe strategjitë e zhvillimit të turizmit. Nga ana tjetër, të gjitha vendet e tjera rajonale shpenzojnë buxhetin e dedikuar për turizmin në projekte specifike të zhvillimit të turizmit dhe promovimin e turizmit në nivel ndërkombëtar.

KAPITULLI 3: SYNIMI DHE OBJEKTIVAT

Qëllimi i përgjithshëm i kësaj qasje politike është zhvillimi i turizmit në Kosovë që do të ndikon në rritjen e përgjithshme të ekonomisë dhe rritjen e punësimit. Kjo synohet të arrihet përmes përcaktimit të organizimit ligjor – normativ të turizmit në Kosovë, me Ligjin për Turizmin dhe aktet nën ligjore, të cilat do të përcaktojnë kornizën ligjore dhe institucionale për mbështetjen e zhvillimit të turizmit konkurrues dhe të qëndrueshëm në Kosovë duke shfrytëzuar resurset

³ Burimi : Po aty

natyrore, kulturore, njerëzore dhe financiare, i cili do të mundësoj krijimin e një ambienti më të favorshëm për funksionimin dhe zhvillimin e veprimtarive turistike në përputhshmëri me standardet turistike bashkohore.

Objektivat specifike në hartimin e ligjit të turizmit janë:

1. **Ngritja e promovimit të turizmit të Kosovës në nivel kombëtar (ngritja e kapaciteteve organizative institucionale përkatësisht themelimi i Agjencisë Kombëtare e Turizmit),** e cila do të kontribuon në zhvillimin e imazhit të turizmit të Kosovës si atraktiv dhe konkurrues në tregun ndërkombëtar, rritjen e numrit të vizitorëve ndërkombëtarë dhe rritja e të hyrave nga turizmi ndërkombëtar; Forcimin e rëndësisë së turizmit që të bëhet shtylla kryesore e zhvillimit ekonomik në Kosovë, veçanërisht për rritjen e pjesëmarrjes së turizmit në Vlerën e Shtuar të ekonomisë së Kosovës
2. Ngritja e cilësisë së shërbimeve hoteliere dhe turistike në objektet akomoduese dhe ngritja e konkurrueshmërisë së tyre, përmes **klasifikimit (rangimi me yje) të detyrueshëm të objekteve akomoduese dhe monitorimit të tyre; QE DO TE KETE** Mundësimin e zhvillimit të turizmit dhe biznesit të ndërlidhur me turizmin, duke kontribuar kështu në rritjen ekonomike të Kosovë: rritja e numrit të hoteleve me cilësi më të lartë, rritja e numrit të hoteleve të brendeve ndërkombëtare në Kosovë, rritjen e numrit të bizneseve turistike familjare – bujtinave, turizmit bujqësorë dhe restoranteve.
3. **Licencimi/Certifikimi i operatorëve turistik/agjencive të udhëtimit (OT/AT) – duhet të jetë i detyrueshëm;** kjo i shërben mbrojtjes së konsumatorëve-turistëve dhe rritjes së cilësisë së shërbimeve turistike, bizneseve dhe pakove turistike.
4. Rregullimi i veprimtarisë së udhërrëfyesve turistik në Kosovë përmes **Certifikimit të ciceronëve turistik, shoqëruesve, animatorëve,** që do të mundëson rritjen e cilësisë së infomimit të turistëve, ngritjen e numrit të të punësuarve në turizëm dhe shkallës së punësimit në Kosovë.
5. **Përcaktimi i zonave turistike,** i cili do të ndikon në shfrytëzimin e duhur të resurseve natyrore dhe kulturore sipas legjislacionit perkates në fuqi dhe bashkëpunimin ndër-sektorial dhe rajonal, rritjen e investimeve turstike dhe zhvillimin e hovshëm të turizmit.
6. **Mbikëqyrja dhe monitorimi i veprimtarisë hoteliere dhe turistike,** i cili arrihet përmes definimit të kompetencave në mbikëqyrjen e veprimtarive turistike dhe hoteliere dhe përcaktimin e masave ndëshkuese nga inspektorati i tregut ne projektligjin për turizmin me qëllim të evitimit të parregullsive.
7. **Taksa turistike për akomodim ose fjetje/natë qëndrimi.** Kjo taksë krijon të ardhura për financimin e infrastrukturës dhe promovimit të turizmit dhe do të ndikoj në rritjen e buxhetit për turizëm si në nivelin qendror dhe komunal.

KAPITULLI 4: OPSIONET

Kosova duhet të ndërmarrë ndryshime legjislative dhe institucionale në lidhje me vendosjen, organizimin dhe prioritetet e zhvillimit ekonomik dhe social, vullnetit politik dhe angazhimit-fuqisë së industrisë së turizmit që i përshtaten nevojave të vendit.

A/ Opsioni 1: Opsioni i status quo (asnje ndryshim)

Aktualisht, sektori i turizmit nuk është vendosur si politikë prioritare e vendit dhe në këtë kontekst ka mungesë të organizimit, mbështetjes, imazhit, marketingut dhe zhvillimit të turizmit, duke marrë parasysh dhe konsideratë që sot turizmi konsiderohet si gjeneratori kryesor i rritjes ekonomike, punësimit dhe zhvillimit rajonal.

1. Në këtë opsion, nuk do të kishte promovim të organizuar të turizmit të Kosovës me ndërtim të imazhit dhe marketing aktiv për të rritur numrin e turistëve ndërkombëtarë në Kosovë. Gjendja ekzistuese poashtu do të përjashtonte apo kufizonte në mënyrë drastike dialogun e administratës publike me sektorin privat – biznesi i turizmit dhe Këshilli i Turizmit të Kosovës do të mbeteshin thjeshtë »vetëm në letër«.

Për promovim të turizmit të Kosovës aktualisht është e ngarkuar KIESA krahas promovimit të investimeve, ku në mungesë të kapaciteteve promovimi turistik organizohet pjesërisht, pa ndonjë analizë dhe pa marketing turistik. Mirëpo derisa në të gjitha shtetet e rajonit dhe Evropës dhe gati në të gjitha shtetet e botes ekziston një organizatë/agjenci kombetare e turizmit e cila ka kompetencë dhe merret ekskluzivisht me turizmin në nivel kombëtar, Kosova ende nuk ka një organizim të tillë.

Për shkak të një qasjeje të tillë pasive ndaj zhvillimit të turizmit, pozicioni konkurrues i turizmit në krahasim me vendet e tjera fqinje është i ulët, shumëllojshmëria e produkteve të turizmit, cilësia dhe atraktiviteti janë të ulëta/nën mesataren e rajonit, rrjedhimisht edhe të hyrat nga turizmi.

2. Në pesë vite pas miratimit të Ligjit për Turizmin, më pak se 15% e të gjitha hoteleve në Kosovë janë klasifikuar. Sistemi i klasifikimit të objekteve akomoduese është vullnetar dhe si i tillë vetëm 30 biznese turistike akomoduese i janë nënshtruar procesit të klasifikimit që nga viti 2014. Ky sistem nuk është sipas standardeve evropiane dhe të njëjtat kritere duhet të janë për të gjitha objektet akomoduese. Nuk ekziston një klasifikim i qartë për objektet akomoduese. Shumica e njësive akomoduese ekspozojnë yje të vetëvlersuar nga pronarët e tyre dhe kjo paraqet një mashtrim për turistët.

3. Në mungesë të rregullimit ligjor të Operatorëve Turistik vendor, Operatorët Turistik ndërkombëtar dhe ciceronët turistikë po menaxhojnë vetë turet në Kosovë nga jashtë, duke mos lënë shumë shpenzime të turistëve në Kosovë. Në mungesë të njohurive të mjaftueshme nga operatorët ndërkombëtar po krijohet një imazh i ulët i turizmit të Kosovës, gjë që ndikon në shkallën e vizitorëve në Kosovë.
4. Udhërrëfyesit turistik të Kosovës, sipas ligjit aktual nuk parashihen të jenë të certifikuar dhe licencuar nga ndonjë institucion, prandaj edhe monitorimi dhe mbikëqyrja e tyre nuk është e rregulluar me legjislacion, momentalisht ata janë duke vepruar të pa licencuar dhe pa certifikuar. Si pasojë informimi i turistëve nuk është në nivelin e duhur. Udhërrëfyesit e huaj janë duke vepruar në Kosovë sipas gjindshmërisë në treg.
5. Zonat turistike nuk janë të rregulluara me legjislacionin në fuqi. Në bazë të studimeve dhe analizave të MTI-së, është paraparë që ka potencial për shpalljen e këtyre zonave. Kjo zona do të jetë atraktive për investimet e huaja direkte.
6. Ligji aktual i turizmit nuk ka paraparë mbikëqyrjen e veprimtarisë turistike dhe nuk ka parapa masa ndëshkimore. Inspektorati i tregut mundohet ta mbulon këtë pjesë, mirëpo nuk ka rezultuar i suksesshëm pasi ka zbrazësira ligjore për tu referuar.
7. Sistemi i takses turistike për akomodim ose fjetje/natë qëndrimi nuk është funksional. Në këtë mënyrë nuk ekziston ndonjë burim shtesë i të hyrave për zhvillimin e turizmit nga qeveria apo komunat.

B/ Opsioni 2: Ndryshimi i politikës ekzistuese

Ndryshimi sistematik dhe gjithëpërfshirës i politikave të turizmit duhet të jetë zgjidhja më e favorshme për turizmin e Kosovës që të jetë konkurrues dhe të paktën në të njëjtin nivel me vendet fqinje. Kjo qasje përfshin adoptimin e kornizës ligjore/normative për zhvillimin e turizmit në harmoni me standardet ndërkombëtare.

Në vijim është dhënë përshkrimi i çështjeve kryesore që duhet të përfshihen dhe për të cilat duhet të ofrohet zgjidhje nga Ligji për Turizmin:

1. Themelimi i Agjencisë Kombëtare të Turizmit – është hapi i parë në rregullimin e turizmit, e cila duhet të sigurojë zbatimin e veprimeve të turizmit (zhvillimi, promovimi, politikat, ...) në nivelin kombëtar – horizontal, dhe atë rajonal, lokal – nivelin vertikal. Agjencia duhet të ofrojë komunikim, veprim, zbatim, informata kthyesë, vlerësim dhe reagim/modifikime⁴. Agjencia Kombëtare e Turizmit (AKT) është përgjegjëse për ndërtimin dhe promovimin e imazhit turistik, veçanërisht në tregjet ndërkombëtare. Ajo themelohet si agjenci brenda

⁴ Organizimi i turizmit në Kosovë është shtjelluar me mjaft hollësi në dokumentin: »Mbështetja për Divizionin e Turizmit në MTI«, UNDP 2015

Ministrisë përgjegjëse për turizëm dhe do të përfshinte në bordin mbikëqyrës dhe menaxhues përfaqësues të themeluesve, ministrive të linjës (që ndërlidhen me turizmin) dhe të bizneseve turistike. Statusi ligjor i Agjencisë do të jetë Agjenci, brenda MTI-së. Kjo agjenci do të ketë 7 persona të punësuar (1 udhëheqës i Agjencisë, 2 Udhëheqës të sektorëve dhe 4 zyrtarë). Ndërlidhja AKT me Departamentin e Turizmit është sepse Departamenti është përgjegjëse për hartimin e politikave turistike, ndërsa AKT do të jetë përgjegjëse për zbatimin e politikave. Departamenti do të merret me hartimin e legjislacionit për turizëm, inicimin e politikave turistike në zhvillim të turizmit në të gjitha institucionet që ndërlidhen me turizmin, caktimin e vizionit dhe strategjisë, planit të veprimit për zhvillimin e turizmit me qëllim për të përmbushur objektivat strategjike. AKT do të jetë përgjegjëse për zbatimin e politikave të hartuara nga Departamenti duke ndikuar në përmirësimin e cilësisë, përkufizimin e tregjeve kryesore, aktivitetet e marketingut, si dhe ndërkombëtarizimin e turizmit kosovar. AKT-ja është agjenci që do ta realizojë këtë strategji bashkë me partnerët nga sektori publik dhe privat. Rol i veçantë i agjencisë është se do të jetë një mekanizëm koordinimi në mes të ministrive të linjës dhe institucioneve lokale si dhe sektorit privat. Përmes AKT-së Kosova do të ketë mundësinë për anëtarësimin në organizatat ndërkombëtare për turizëm (UNWTO, WTTC) etj. Kjo agjenci pritet të themelohet në fund të vitit 2019, ndërsa të filloj së funksionari në vitin 2020.

2. Klasifikimi i objekteve të akomodimit turistik – duke filluar me hotelet, me sistemin e yjeve, nuk ka ndonjë sistem uniform rregullativ evropian për klasifikimin e hoteleve. Nën patronatin e HOTREC – Asociacionit Evropian të Hoteleve, Restoranteve dhe Kafeneve është organizuar Hotelstar Union, e cila ka zhvilluar sistemin e klasifikimit të hoteleve që përdoret në shumicën e vendeve evropiane (me përshtatje të vogla nga secili vend). Kosova mundet që thjesht të zbatojë pjesërisht këtë sistem, t'ia përshtatë atë kushteve lokale dhe të përkufizojë periudhën e zbatimit (bashkë me periudhën e tranzicionit nga sistemi ekzistues). Propozimi për adoptimin e këtij sistemi të klasifikimit të hoteleve veç është përfshirë në dokumentin e UNDP-së të vitit 2015 që u përmend më sipër.
Përveç klasifikimit të hoteleve, duhet të zbatohet edhe sistemi për motelet, bujtinat, kampet dhe shtëpitë fermere në turizmin rural. Sistemi i klasifikimit duhet të jetë i detyrueshëm për të gjithë ata që ofrojnë akomodim për turistët.
3. Licencimi/certifikimi i OT/AT – operatorëve turistikë dhe agjencive të udhëtimit – duhet të jetë i detyrueshëm; kjo i shërben mbrojtjes së konsumatorëve-turistëve dhe rritjes së cilësisë së bizneseve të pakove turistike. Kushte themelor të licencimit të OT/AT duhet të kenë oferta profesionale e pakove turistike në zyrat e hapura për publikun dhe me staf të kualifikuar, si dhe më e rëndësishmja, përgjegjësia e OT/AT-ve për turistët gjatë tureve. Për këtë qëllim, në legjislacionin kombëtar duhet të përfshihet Direktiva e BE-së duke ofruar garanci të kënaqshme për OT/AT-të në rast të insolvensës/bankrotimit të tyre – paaftësisë për të realizuar pakon turistike pjesërisht ose plotësisht. (Direktiva e BE-së 90/314/EEC dhe Direktiva e re për Paket 2015/2302/EU).

4. Licencimi/certifikimi i ciceronëve turistik – krijimi i sistemit të detyrueshëm të vlerësimit të cilësisë së ciceronëve, shoqëruesve dhe animatorëve/argëtuesve në fusha të ndryshme të aktiviteteve turistike. Ky sistem duhet të sigurojë cilësinë e shërbimeve që u ofrohen turistëve, si dhe informim të drejtë dhe përkatës dhe siguri për turistët në rend të parë. Duhet të zhvillohet sistemi i trajnimit të këtyre profileve, si dhe të zbatohet sistemi i vlerësimit në mënyrë që të kemi ciceronë të certifikuar në nivelin kombëtar, rajonal dhe lokal, si dhe në fusha specifike të aktiviteteve turistike të përmendura më sipër.
5. Përcaktimi i zonave turistike - ku synohet rregullimi ligjor për përcaktimin e zonave turistike dhe funksionimin e tij. Përcaktohen kriteret dhe kushtet për përcaktimin e zonave turistike, definimi se kush e bënë shpalljen e tyre dhe palët e involvuara. Përcaktimi i zonave pritet të ndikon në shfrytëzimin e mirë dhe ligjor të resurseve natyrore dhe kulturore dhe bashkëpunimin ndër-sektorial dhe rajonal. Mbi të gjitha kjo do ti ndihmon sektorit privat për zhvillimin e produkteve turistike dhe investimet në turizëm dhe sektorin e akomodimit.
6. Mbikëqyrja e tregut- i cili arrihet përmes definimit të kompetencave në mbikëqyrjen e veprimtarive turistike dhe hoteliere dhe përcaktimin e masave ndëshkuese nga inspektorati i tregut në projektligjin për turizmin me qëllim të evitimit të parregullsive.
7. Taksa turistike për akomodim ose fjetje/natë qëndrimi. Ligji mbi Turizmin duhet të përshkruajë dhe parasheh një sistem të burimeve financiare që mundëson financimin në ndërhyrjet për turizëm. Në të gjitha vendet turistike ekziston një burim i veçantë financiar për turizmin - taksa turistike për akomodim ose fjetje/natë qëndrimi. Kjo është një e ardhur për financimin e infrastrukturës dhe promovimit të turizmit që mblidhet në shumë fikse dhe caktohet në çmimin për akomodimin për një natë dhe paguhet nga turistët për çdo natë të kaluar në objektet e akomodimit. Taksa turistike për akomodim për një natë dallon për lloje të ndryshme të objekteve të akomodimit dhe sipas llojit të turistëve (si hotelet, fermat turistike, kampet dhe studentët ose nxënësit, turistët me aftësi të kufizuara etj). Kjo taksë do të mblidhet nga komunat për strukturat akomoduese në rajonin e tyre dhe një përqindje e caktuar sipas ligjit të turizmit, do të mbetet në buxhetin e komunave për tu shfrytëzuar në zhvillim të turizmit dhe pjesa tjetër do të buxhetohet në buxhetin e shtetit. (P.sh 60% në buxhetin e komunës dhe 40% në buxhetin e shtetit). Kjo e hyrë në buxhetin e shtetit do të jetë një burim i financiar që do të ndikon në rritjen e buxhetit të ndarë nga qeveria për funksionimin e OKT-së

C/ Opsioni 3: Ndryshimi i qasjes ekzistuese të zbatimit

Ky opsion duhet të shoqërohet me ndarjen e buxhetit të konsiderueshëm për Departamentit të Turizmit në dhe aktivitete shtesë dhe shtimin e punëtorëve. Kjo do të bëhet kryesisht përmes masave që mbështesin NVM-të, ndërkohë që nuk do të kishte fuqizim shtesë për të trajtuar

çështjet strategjike të zhvillimit të turizmit. Në këtë rast, Departamenti i Turizmit do të ishte në gjendje të zhvillonte bashkëpunim më të ngushtë me njësitë administrative lokale të turizmit në komuna, që do të përmirësonin transmetimin e veprimeve të politikave nga niveli më i lartë në atë lokal, ndërkohë që në anën tjetër iniciativat dhe/ose problemet e turizmit do të mund të procedoheshin në mënyrë më të drejtpërdrejtë në nivel kombëtar. Departamenti i Turizmit në këtë rast do të mund të përmirësonte gjithashtu shkëmbimin e informacionit dhe bashkëpunimin ndërmjet ministrive në çështjet që ndërlidhen me turizmin.

Sipas opsionit të tretë besimi në Operatoret Turistik dhe Agjencite Turistike në Kosovë do të ishte i ulët nëse nuk janë të licencuara dhe cilësia e shërbimeve të tyre do të jetë diskutabile për udhëtarët individual dhe gjithashtu për OT/AT ndërkombëtare që kërkojnë partnerë për të ushtruar biznesin e turizmit lokal në destinacione të ndryshme. Do të kishte gjithashtu një liri për organizimin e ciceronëve/guidave turistike me cilësi, besueshmëri dhe siguri të dyshimtë (nëse marrim parasysh gjithashtu guidat malore dhe avanturistike në parqet natyrore).

Biznesi i turizmit do të zhvillohej në bazë të iniciativave sipërmarrëse, standardet e cilësisë dhe përmirësimi dhe kujdesi për konsumatorët/turistët do të menaxhoheshin nga shoqatat e turizmit që do të themeloheshin me mbështetjen e organizatave ndërkombëtare të donatorëve ose do të krijoheshin si pasojë e nevojave dhe kërkesave të biznesit të turizmit.

Kjo qasje zakonisht është më efiçase në vendet tjera me një traditë të gjatë të turizmit dhe nivel të lartë besimi në rregullimin jo-formal.

Promovimi dhe marketingu i turizmit të Kosovës në tregjet ndërkombëtare përsëri nuk do të udhëhiqej nga synimet e kjarra strategjike dhe pa analizë të tregut. Koordinimi i aktiviteteve promovuese do të ishte sfidues dhe si pasojë Kosova nuk do të mund të konkurroj me vendet tjera si destinacion turistik.

KAPITULLI 5: PËRMBLEDHJE E OPSIONEVE

Përmbledhja e 3 opsioneve të përshkruara në kapitullin më lart sipas karakteristikave kryesore është paraqitur në tabelën e mëposhtme:

Tabela 4: Përmbledhje e opsioneve

Përmbledhje e Opsioneve			
Karakteristikat kryesore	Opsioni 1	Opsioni 2	Opsioni 3
Karakteristikat kryesore të opsionit	Status quo; Vazhdimi i situatës aktuale	Ndryshimi sistematik dhe kompleks/gjithëpërfshirës i politikës së turizmit	Qasje e pjesshme/e përzgjedhur për të ndryshuar politikën e turizmit
Popullsia e synuar	Objektet/Ndërmarrjet	Objektet/Ndërmarrjet e	Objektet/Ndërmarrjet

/sektorët/rajonet që do të ndikohen	e akomodimit, OT/AT, Ciceronët; rajonet e zhvilluara turistike	akomodimit, OT/AT, Ciceronët; rajonet e zhvilluara turistike	e akomodimit, OT/AT, Ciceronët; rajonet e zhvilluara turistike
Karakteristikat e zbatimit - kush është përgjegjës - qeveria (kush), sektori privat, qytetarët	Divizioni i Turizmit në MTI ka përgjegjësi të kufizuar; iniciativa dhe përgjegjësia kryesore bie mbibizneset e turizmit-sektori privat	Qeveria - MTI me Departamentin e Turizmit ka përgjegjësinë madhore; përgjegjësi të vogël-tëkufizuar kanë shoqatat e biznesit të turizmit - sektori privat	Përgjegjësia kryesore bie mbi shoqatat e biznesit të turizmit - sektori privat
Administrimi ose ofrimi i shërbimit ose programit	Asnjë program gjithëpërfshirës, ndërsa iniciativa dhe detyra të pjeshme	Sistemi i qëndrueshëm i turizmit me zgjidhje ligjore dhe platformë për Dialogun Publiko Privat	Programe për shoqatata dhe bizneset të turizmit
Ligji, legjislacioni sekondar, ndryshimet, zbatimi, ndëshkimet	Legjislacioni ekzistues jo i zbatuar	Ligji gjithëpërfshirës për Turizmin dhe një sërë Udhëzimesh Administrative	Disa ndryshime jo të mjaftueshme mbi zbatimin e Ligjit ekzistues mbi Turizmin
Incentivat ose dekurajimet ekonomike - taksat ose subvencionet	Praktikisht asnjë	Incentiva dhe subvencione të konsiderueshme; taksa e re për bujtjet/fjetjet turistike dhe rritja e financimit të turizmit nga buxheti i shtetit	Incentiva të kufizuara-të vogla, nuk ka taksa të reja dhe rritje të vogël të financimit të turizmit nga buxheti i shtetit
Fushatat e edukimit dhe komunikimit	Jo ose shumë pak fushata komunikimi	Fushata sistematike të komunikimit	Disa fushata të komunikimit me programe arsimore për ofruesit e turizmit
Udhëzimet dhe kodet			
Koha - kur do të hyjë në fuqi opsioni	Opsioni i vazhdimit të gjendjes ekzistuese	Në 2-3 vite deri në zbatim të plotë	Në më shumë se 7 vite deri në nivel të arsyeshëm të implementimit

KAPITULLI 6: ANALIZA E OPSIONEVE

Një vlerësim i të 3 opsioneve me analizën e përfitimeve dhe pasojave negative për secilin rast na jep pasqyrën përmbljedhëse si në vijim:

1. Lista e përfitimeve të opsionit 1:

Ekzistojnë shumë pak përfitime nëse vazhdon gjendja aktuale, por mund t'i përmendim këto dy përfitime:

- a. Mundësi të mëdha dhe pothuajse të pakufizuara për iniciativat private në zhvillimin e biznesit dhe organizatat/shoqatat e biznesit, megjithëse ekziston dyshimi nëse do të kishte shumë investime në biznesin e turizmit nëse kushtet dhe rregullat nuk janë të qarta.
- b. Mundësi të mëdha për të mbështetur zhvillimin e turizmit dhe biznesin e turizmit nga institucionet arsimore dhe kërkimore

2. Lista e përfitimeve të opsionit 2:

Ky opsion parasheh mjedis gjithëpërfshirës ligjor dhe organizativ të turizmit në Kosovë. Do të ketë shumë përfitime nga zbatimi i këtij opsioni:

- a) Turizmi do të fitojë një organ përfaqësues, të aftë dhe të fortë administrativ dhe agjenci promociionale për caktimin e planeve strategjike, politikave dhe aktiviteteve të marketingut të turizmit që do të formojnë një mjedis pozitiv për zhvillimin e biznesit të turizmit dhe marketingut –duke tërhequr turistët ndërkombëtarë
- b) Biznesi i turizmit do të fitojë standarde ndërkombëtarisht të krahasueshme për hapjen dhe zhvillimin e objekteve/ndërmarrjeve të akomodimit turistik
- c) Turistët do të kenë ofrues dhe agjenci të besueshme turistike me siguri për cilësinë dhe mbrojtjen e të drejtave të konsumatorit
- d) Biznesi i turizmit do të rrisë cilësinë e produkteve dhe shërbimeve dhe rrjedhimisht do të rrisë të hyrat nga biznesi i turizmit
- e) Kosova do të bëhet më tërheqëse për investimet e huaja në turizëm
- f) Kosova gjithashtu do të bëhet më tërheqëse për turistët ndërkombëtarë për shkak të ndërtimit të imazhit, marketingut dhe promovimit aktiv
- g) Do të rritet atmosfera e investimeve dhe biznesit të turizmit
- h) Do të ketë gjithashtu bashkëpunim më intensiv dhe efikas me organizatat ndërkombëtare të turizmit

Të gjitha këto rezultate do të kontribuojnë në arritjen e objektivit të përgjithshëm, që të ketë turizëm të fortë si sektor ekonomik që do të kontribuojë në BPV dhe Vlerën e Shtuar të Kosovës dhe do të kontribuojë në imazhin e vendit dhe turistë më të kënaqur.

Të gjitha aktivitetet dhe rezultatet e sipërme do të regjistrohen në raportet e MTT-së, Departamentit të Turizmit dhe nga AKT - Agjencia Kombëtare e Turizmit. Të gjitha rezultatet e tjera do të regjistrohen statistikisht, nga më shumë ardhje dhe bujtje/fjetjetë turistëve, më shumë të hyra nga turizmi ndërkombëtar, më shumë objekte/ndërmarrje afariste të turizmit.

Përfitimet indirekte do të jenë:

- Strategji më e qartë e zhvillimit dhe marketingut të turizmit dhe plani i veprimit, politika më efikase e turizmit dhe më shumë mbështetje për biznesin e turizmit dhe palët e tjera të interesit
- Rritja e atmosferës së investimeve dhe biznesit të turizmit
- Kënaqësi më të madhe të akterëve të turizmit që zhvillojnë produkte dhe shërbime turistike strategjike dhe cilësore
- Rritja e interesimit të gjeneratës së re për të studiuar dhe kërkuar punë në turizëm
- Rritja e krenarisë së banorëve dhe diasporës rreth Kosovës dhe atraksioneve të Kosovës - natyrore, kulturore, gastronomike, ngjarjeve dhe të ngjashme.

3. Lista e përfitimeve të Opsionit 3

Përfitimet e këtij opsioni janë:

- a) Mbështetje më e fortë për biznesin e turizmit dhe shoqatave të tyre
- b) Forcimi i fuqisë dhe ndikimit të ndërmarrjeve afariste të turizmit dhe sidomos të shoqatave të tyre
- c) Bashkëpunimi i ngadalhtë dhe i kujdesshëm me partnerët ndërkombëtarë të biznesit
- d) Rritja e ngadalhtë e ardhjeve turistike dhe të hyrave nga turizmi

Standardet dhe normat e tjera do të hyjnë ngadalë në turizmin e Kosovës në varësi të forcës së bizneseve të turizmit dhe sidomos të shoqatave të tyre.

Krahas përfitimeve nga 3 opsionet për të mbështetur turizmin e Kosovës me organizimin ligjor, ka edhe pasoja negative kur adaptohen secili prej 3 opsioneve.

a) Lista e pasojave negative të Opsionit 1:

Në opsionin e Status quo mund të presim pasojat më negative sepse praktikisht nuk do të ketë ndryshime në organizimin ligjor të turizmit në Kosovë:

- Kompetencë jo e mjaftueshme e Divizionit të Turizmit në administratën shtetërore dhe në lidhje me biznesin e turizmit
- Buxheti i ulët që nuk lejon ndonjë projektim dhe zbatim të politikës së turizmit
- Nuk ka zhvillim të turizmit dhe strategji marketingu dhe zhvillim të një brendi turistik të Kosovës

- Nuk ka futje të standardeve dhe normave ndërkombëtare- të BE-së në operacionet e turizmit (licencat për OT / AT, licencat ose certifikatat për ciceronët turistikë, klasifikimet e objekteve/ndërmarrjeve të akomodimit etj.)
- Sipas Direktivës Evropiane të shërbimeve, vetëm 2 shërbime turistike në Kosovë janë të mbuluara pjesërisht me legjislacion, ndërsa gjatë fazës së evidentimit të shërbimeve në Kosovë, nga projekti i BE-së i realizuar në MTI për Adaptimin e Direktivës u evidentuan se ekzistojnë gjithsej rreth 24 shërbime turistike që operojnë në Kosovë pa ndonjë kriter dhe rregullim ligjor.
- Cilësia e ulët e produkteve dhe shërbimeve turistike dhe pozita e tyre e dobët konkurruese në treg
- Pakënaqësia e sipërmarrësve të turizmit pasi kërkojnë rend, standarde dhe norma për krijimin dhe funksionimin e bizneseve turistike
- Pakënaqësia e turistëve për shkak të cilësisë së ulët të produkteve dhe shërbimeve dhe mungesa e mbrojtjes së të drejtave të tyre
- Niveli i ulët i bashkëpunimit me kompanitë ndërkombëtare të turizmit OT/AT, zinxhirët e hoteleve etj.
- Mbetja gjithnjë e më shumë mbrapa vendeve të rajonit të Evropës Juglindore
- Atmosfera jo stimuluese për investimet dhe veprimtaritë e turizmit
- Rritja e ngadaltë apo edhe rënia e interesit të turistëve për të vizituar Kosovën si destinacion turistik për shkak të mungesës së marketingut, për shkak të cilësisë së ulët të produkteve dhe shërbimeve dhe mbrojtjes së të drejtave të konsumatorit
- Rritja e ngadaltë ose madje rënia e të hyrave nga turizmi ndërkombëtar

Vazhdimi i situatës aktuale do të ndikojë në biznesin e turizmit dhe turistët, në ekonominë kombëtare dhe rajonale.

Me status quo-n, Kosova nuk do të bëjë ndonjë hap më tej në zbatimin e rregulloreve të BE-së dhe integrimin në rrjedhat ekonomike dhe të kapitalit.

Këto pasoja kanë dalë në bazë të diskutimeve me grupe të shumta të palëve të interesit, disa dëshmi statistikore dhe rezultatet e anketave të rralla.

- b) **Lista e pasojave negative të Opsionit 2** (organizimi i plotë ligjor i turizmit në Kosovë)
Gjatë përshtatjes së këtij opsioni, pasojat negative do të jenë minimale. Pasojat do të kenë ndikim në një pjesë të caktuar të biznesit të turizmit që nuk është i gatshëm t'i adoptoj standardet ndërkombëtare dhe të funksionojë sipas normave ligjore, dhe që kryesisht mundohet t'i shmangët rregullimit dhe sanksioneve. Gjithashtu, do të ndikohen një pjesë e OT/AT që nuk do të përmbushin kushtet për të krijuar dhe drejtuar OT/AT dhe për të mbrojtur klientët/udhëtarët e tyre sipas direktivave të BE-së dhe standardeve të cilësisë në këtë biznes. Prandaj, një numër i OT/AT që operojnë në treg do të dështojnë pas futjes së licencave në këtë sektor.

c) **Lista e pasojave negative të Opsionit 3** (ndryshimi në administrim dhe/ose zbatim)

Pasojat negative do të kenë ndikim në biznesin e turizmit, i cili ende do të ketë mungesë të mbështetjes së fortë buxhetore dhe administratës së turizmit, duke mos lejuar realizimin efikas të objektivave të zhvillimit (investimet, rritja e cilësisë), rregulloreve të kushteve të biznesit (licencat, klasifikimi), zhvillimit të brendit, marketingut dhe promovimit të turizmit të Kosovës dhe bashkëpunimit ndërkombëtar. Ky opsion gjithashtu nuk do të stimulojë organizatat ndërkombëtare donatore për të mbështetur në mënyrë domethënëse projektet e turizmit. Gjithashtu, ky opsion nuk do t'i japë sinjale të qarta dhe të forta biznesit ndërkombëtar të turizmit që të investojë dhe hapë biznese të turizmit në Kosovë. Rezultatet e këtij procesi dhe zhvillimi mund të arrihen në një periudhë mjaft të gjatë, sigurisht në më shumë se 5 vite.

Efektet e shpërndarjes

Turizmi është një aktivitet që integron disa sektorë në mënyrë që të ofrojë produkte dhe shërbime të kënaqshme dhe konkurruese të turizmit. Prandaj, zhvillimi i mëtejshëm i turizmit në kuadër të opsioneve të mësipërme do të ndikojë të paktën në këta sektorë:

- Kulturë, pasi që është pjesë e ofrimit dhe atraktivitetit të turizmit
- Burime natyrore dhe shfrytëzim të hapësirës, duhet të theksojmë përsëri se natyra ofron shumë atraksione dhe produkte turistike, aktivitete sportive dhe rekreacion që gjithashtu marrin pjesë në ofertën e turizmit
- Bujqësia ndikohet në mënyrë të dyfishtë, pasi nga njëra ofron akomodim, produkte dhe shërbime turistike, dhe, në anën tjetër, është furnizues i produkteve ushqimore për hotele dhe restorante.

Ne mund të parashikojmë efekte edhe në sektorin e arsimit, ku do të ofrohen programe të studimit dhe të aftësisht profesional, si dhe në sektorin e politikave sociale, duke pasur një numër të vogël apo të madh të njerëzve të punësuar.

Ekzistojnë dallime në zhvillimin e turizmit rajonal në Kosovë dhe disa rajone varen në shumë nga turizmi sesa të tjerat. Prandaj, mund të presim efekte më të mëdha në ndryshimet në legjislacionin, organizimin, politikën, zhvillimin dhe marketingun e turizmit në rajonet me turizëm më të zhvilluar/më të varura nga turizmi (si për shembull në Kosovën Perëndimore apo Jugore)

Turizmi ka ndikim në disa grupe socio-demografike. Shumica e ofruesve të turizmit janë NVM-të apo edhe bizneset familjare që investojnë dhe zhvillojnë turizmin, kryesisht edhe në rajone - zona rurale. Turizmi për ta mund të jetë një burim i rëndësishëm, nëse jo i vetmi burim i jetesës. Në bazë të statistikave është e ditur se një numër i konsiderueshëm i grave janë të angazhuara në sektorin e turizmit dhe që turizmi punëson shumë të rinj. Prandaj, zhvillimi i turizmit ka ndikim edhe në bizneset e turizmit familjar, punësimin e grave dhe të rinjve.

Efektet fiskale të 3 opsioneve

Secili nga 3 opsionet kanë efekte të ndryshme fiskale, të cilat janë përmbledhur në tabelën në vijim:

Tabela 5: Efektet fiskale të tre opsioneve

Përmbledhje e Vlerësimit të Ndikimit Fiskal				
	(000 Euro)			
	Viti aktual	Viti 2	Viti 3	Viti 4
Opsioni 1				
Ndryshimi neto në alokimin e shpenzimeve				
Ndryshimi neto në gjenerimin e të hyrave				
Financimi i pritshëm i donatorëve (Euro)				
Opsioni 2				
Ndryshimi neto në alokimin e shpenzimeve				
Ndryshimi neto në gjenerimin e të hyrave				
Financimi i pritshëm i donatorëve				
Opsioni 3				
Ndryshimi neto në alokimin e shpenzimeve				
Ndryshimi neto në gjenerimin e të hyrave				
Financimi i pritshëm i donatorëve				

Tabela 6. Kostot e vlerësuara financiare të Opsionit 2 (€)

Kategoria e shpenzimeve	Buxheti për 2018	Buxheti për 2019	Buxheti për 2020
Buxheti i MTI-së			
Stafi aktual dhe kërkesa për shtimin e stafit prej 4 zyrtarëve të rinjë.1-9,2-8,1-7 (10,9,8,7(3))	39,557.00	66,258.00	66,589.00
Çertifikimi i gudave turistike, Tour Operatoreve dhe Agjencive Turistike dhe kategorizimi i Strukturave akomoduese (4*4*12*50=9600)	3,700.00	18,300.00	15,100.00
Temelimi i Agjencisë Kombëtare për Turizmin (2020)(7 punëtorë)			459,715.00
Organizimi i tryezave informuese nëpër regjionet e Kosovës, si dhe përgatitja dhe shpërndarja e materialeve promovuese	5,000.00	2,500.00	
Këshilli i turizmit (4 *6 takime në vit)*50 euro	1,200.00	1,200.00	1,200.00
Financimi nga donatori			
Gjithsej	47,257.00	87,058.00	545,104.00

KAPITULLI 7: KONSULTIMET

Faza e parë e konsultimeve u organizua nga D4D me mbështetjen e Swisscontact. Gjatë vitit 2017 instituti D4D lëshoi një dokument: »Zhvillimi i turizmit përmes legjislacionit dhe politikave efektive«.

D4D ka organizuar pesë dëgjime publike me të gjithë akterët relevant, me prezencën e përfaqësuesve të MTI-së, komunave dhe biznesit të turizmit në Gjakovë, Pejë, Prizren, Mitrovicë dhe Shtërpce.

Rekomandimet nga raporti i D4D:

- Zhvillimi i kornizës ligjore për sistemin ligjor të turizmit pasi që Ligji aktual për Turizmin nuk trajton shumicën e shqetësimeve të akterëve;
- Struktura organizative e turizmit në Kosovë duhet të jetë si në vijim: Duhet të themelohet një departament i pavarur brenda Ministrisë së Tregtisë dhe Industrisë ose Ministrisë së Zhvillimit Ekonomik, i pasuar nga një OKT që do të promovonte Kosovën si destinacion dhe do të nxiste dialogun ndërmjet akterëve;
- Duhet të themelohen OMD-të rajonale, duke bashkuar kështu tre deri në pesë komuna;
- Në disa komuna me potencial më të madh turistik, duhet të themelohen organizata lokale të turizmit (në nivel komunal);
- Duhet të zhvillohet një strategji kombëtare e marketingut/promovimit të turizmit, duke i dhënë prioritet marketingut digjital dhe aplikacioneve dhe platformave online;
- Duhet të ndahen burime të mjaftueshme financiare për turizëm përmes buxhetit shtetëror, taksës së akomodimit, tarifës së anëtarësimit në OKT dhe OMD, si dhe aktiviteteve tjera komerciale;
- Harmonizimi dhe standardizimi i ligjeve tjera dhe akteve tjera nënligjore duhet të bëhet në mënyrë që të sigurohet mbizotërimi i ligjit të turizmit dhe zbatimi i plotë;
- Duhet të sigurohet regjistrimi dhe licencimi i plotë i operatorëve ekonomikë në sektor, duke përfshirë agjencitë e udhëtimit, operatorët turistik, ciceronëtturistik, personat shoqëruar, animatorët, guidat sportive dhe rekreative.

Faza e dytë e konsultimeve është realizuar në nëntor të vitit 2017, e cila me përfaqësues të ministrive - Ministrinë e Tregtisë dhe Industrisë si udhëheqës të grupit punues për të punuar në përgatitjen e një Koncept Dokumenti për Ligjin për Turizmin. U mbajtën konsultimet shumë intensive me ekspertin e angazhuar nga TAIEX, Sirse Janez Ekspert, Universiteti i Lubjanës/Fakulteti Ekonomik nga 21- 25.11.2017.

Konsultimi me Ministrinë - Ministria e Financave, Ministria e Zhvillimit Ekonomik, Ministria e Bujqësisë, Pylltarisë dhe Zhvillimit Rural, Ministria e Pushtetit dhe Administratës Lokale, Ministria e Integritetit Evropian, Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë, Ministria e Shëndetësisë, Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale, Ministria e Infrastrukturës, Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapsinor, Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit, Ministria e

Administratës Publike, Zyra e Kryeministrit – ZKM (respektivisht Zyra Ligjore, Zyra për Planifikim Strategjik dhe Sekretariati Koordinues i Qeverisë).

Konsultime me akteret – organizatat ose individët që ndikohen në mënyrë të drejteperdrejte

Gjate viti 2017 me perkrahjen e Swisscontact janë mbajtur pesë dëgjime publike me të gjithë akterët relevant, me prezencën e përfaqësuesve të MTI-së, komunave dhe biznesit të turizmit në Gjakovë, Pejë, Prizren, Mitrovicë dhe Shtërpce.

Gjithashtu grupi punues për hartimin e koncept dokumentit ka pasur në përberje anetaret nga ministrat e linjës për turizëm, komunat, shoqatat e bizneseve turistike dhe përfaqësues të Swisscontact/PPSE.

Konkluzioni i përgjithshëm i të gjitha palëve pjesëmarrëse në konsultime është që nevojitet përmirësimi i legjislacionit të turizmit në mënyrë që të mundësohet zhvillimi i turizmit konkurrues. Turizmi i Kosovës ka nevojë edhe për vizion dhe strategji zhvillimore, organizim brendi dhe marketingu/promovimi me program që do të ndërtojë imazhin e turizmit në Kosovë dhe do të promovojë vendin për të tërhequr turistët që të vizitojnë atë.

Të gjithë pjesëmarrësit theksuan se qëllimi kryesor dhe objektivat e organizimit ligjor të turizmit në Kosovë janë:

- Të mundësojë që turizmi të bëhet sektor i rëndësishëm ekonomik - një shtyllë kurrizore e zhvillimit ekonomik të Kosovës
- Të zhvillojë mjedisin ligjor për funksionimin efikas dhe rritjen e biznesit të turizmit
- Të sigurojë përdorim të qëndrueshëm të burimeve të turizmit
- Të krijojë institucione për qeverisje efektive të turizmit në Kosovë

Pjesëmarrësit e punëtorëve dhe konsultimeve u pajtuan që Ligji për Turizmin duhet të përmbajë dhe të rregullojë:

a) Fushat e ndërhyrjeve ligjore të turizmit

- Zhvillimi i turizmit (strategjia, investimet)
- Organizatat dhe strukturat e biznesit të turizmit
- Operacionet e turizmit (stimujt, ndërhyrjet me subvencioneve në kriza)
- Përkufizimet hapësinore të turizmit (zonimi - lokacioni, vendi, zona)
- Organizimi i turizmit (nivel shtetëror, rajonal, lokal; publik, privat)
- Standardet dhe kërkesat e biznesit të turizmit (licencat, certifikatat)
- Zhvillimi i cilësisë së turizmit (klasifikimet, standardet, etiketat)
- Zhvillimi i BNj të turizmit (mbështetja e arsimit dhe shkathësive)
- Qëndrueshmëria e turizmit (standardet ekologjike, përdorimi i energjisë së ripërtëritshme, menaxhimi i mbeturinave)
- Ndërkombëtarizimi i turizmit

- Ndërtimi i imazhit dhe marketingu/promovimi
- b) Organizimi i turizmit**
- Departamenti i Turizmit
  - AKT
  - KTK – në Kryeministri ose Ministri
  - Shoqatat përfaqësuese të biznesit të turizmit/Federata e Turizmit
  - Komunitet turistike me Departament për Ekonomi dhe Turizëm
  - OMD
  - QIT
- c) Mbulimi i sektorit të biznesit të turizmit**
- Akomodimi (hotelet, motelet, bujtinat, kampet, fermat bujqësore, ...)
  - Pijet dhe ushqimi (restorantet, kafenetë, etj.)
  - Qendrat shëndetësore dhe banjat, parqet ujore
  - Qendrat e skijimit
  - Qendrat rekreative dhe sportive për turizëm
  - Kapacitetet për organizimin e kongreseve dhe konferencave
  - Parqet natyrore dhe parqet tjera të lojërave
  - Turizmi rural
  - Evenimentet dhe festivalet
  - OT dhe AT
  - Ciceronët turistik
  - Dhënia me qira e pajisjeve për qëllime turizmi
- d) Kushtet e biznesit të turizmit**
- Klasifikimin e objekteve/ndërmarrjeve të akomodimit të turizmit tregtar - i detyrueshëm
  - Cilësia dhe etiketat ekologjike të kapaciteteve, produkteve dhe shërbimeve turistike - vullnetar
  - Licencat për OT-të dhe licencat për AT-të - i detyrueshëm (të vendosen kushtet e licencës)
  - Certifikimi i ciceronëve turistikë, shoqëruesve dhe animatorëve në nivel kombëtar dhe lokal/tematik - i detyrueshëm
  - Mbrojtja e turistëve që marrin pako turistike në OT/AT (Direktiva e BE-së)
- e) Burimet financiare për intervenime në turizëm:**
- Buxheti i shtetit (financimi i rregullt)
  - Buxheti i shtetit (për aktivitete ose intervenime të veçanta nga të hyrat e një takse të caktuar, për shembull nga taksat për kazinotë)
  - Taksa e akomodimit turistik (për shembull 1 euro për 1 bujtje/natë)
  - Të hyrat nga koncesionet
  - Burime të bazuara në projekte nga organizatat donatore
  - Kontributi i biznesit të turizmit (sektori privat) për aktivitete të veçanta kryesisht në fushën e marketingut dhe promovimit të turizmit

KAPITULLI 8: KRAHASIMI I OPSIONEVE (SHQYRTIMI I PASOJAVE TË ÇDO OPSIONI)

Në vijim mund t'i përmbledhim dhe paraqesim karakteristikat kryesore të 3 opsioneve të diskutuara në këtë dokument:

a) Opsioni 1: Status quo (gjendja ekzistuese)

Turizmi do të vazhdojë të zhvillohet në mjedisin ligjor dhe organizativ i cili nuk është i organizuar siç duhet; do të shpie në pakënaqësi më të madhe të komunitetit të biznesit të turizmit, cilësi të ulët të produkteve dhe shërbimeve të turizmit, nivel të ulët të bashkëpunimit ndërkombëtar dhe rritje të ngadaltë madje edhe ulje të ardhjeve turistike dhe të hyrave nga turizmi. Me këtë opsion, turizmi nuk do të bëhet sektor i fuqishëm dhe i rëndësishëm ekonomik apo forcë shtytëse për disa sektorë dhe rajone të tjera. Madje edhe nëse mund të konstatohet se efekti fiskal në buxhet do të jetë pozitiv pasi nuk janë parashikuar rritje të shpenzimeve buxhetore për turizmin, efekti do të jetë negativ në periudhën afatmesme pasi taksat nga turizmi do të bien për shkak të rënies së bizneseve të turizmit, profitabilitetit të ulët të biznesit të turizmit dhe gjithashtu nivelit të ulët i intensitetit të punësimit.

Mund të presim që sipas këtij opsioni, turizmi i Kosovës të mbetet gjithnjë e më shumë mbrapa turizmit në vendet e rajonit dhe të ketë interesim të ulët edhe tek organizatat ndërkombëtare të donatorëve për të mbështetur turizmin e Kosovës. Ky opsion gjithashtu nuk e sjell Kosovën më afër integritimeve evropiane.

b) Opsioni 2: Ndryshimi i politikës ekzistuese

Ky opsion sjell ndryshime thelbësore në kornizën ligjore, organizimin dhe funksionimin e turizmit. Ligji për Turizmin me udhëzime administrative do të sjellin mjedis konkurrues në zhvillimin dhe funksionimin e turizmit, do të sjellin vizionin dhe objektivat strategjike të turizmit, zhvillimin e brendit dhe imazhit turistik të Kosovës dhe do t'i zbatojnë direktivat, standardet, normat dhe praktikat e mira ndërkombëtare - të BE-së.

Turizmi do të rritet sa i përket numrin të ardhjeve, fjetjeve/qëndrimeve dhe të ardhurave, kënaqshmërisë së turistëve dhe kënaqshmërisë së ofruesve të turizmit. Gjithashtu do të stimulojë zhvillimin rajonal, bizneset familjare dhe punësimin e grave dhe të rinjve.

Përkundër faktit se turizmi do të marrë nga buxheti shuma të konsiderueshme për të gjitha aktivitetet, megjithatë do të ketë efekt fiskal pozitiv për shkak të rritjes së të hyrave buxhetore nga biznesi i turizmit dhe punësimi, koncesionet për shfrytëzimin e burimeve natyrore dhe të hyrat nga taksat për fjetje/natë qëndrimi turistik.

Turizmi i Kosovës do të kontribuojë në afirmimin drejt integritimeve evropiane, do të zhvillohet në mënyrë të krahasueshme me vendet fqinje dhe do të tërheqë biznesin ndërkombëtar (investitorët dhe zhvilluesit) për të bërë biznes në Kosovë. Ky opsion do t'i japë gjithashtu një sinjal

donatorëve ndërkombëtarë për të mbështetur turizmin në Kosovë, përveç mbështetjes nga Qeveria e Kosovës.

c) Opsioni 3: Ndryshimi i qasjes ekzistues të zbatimit

Ky opsion kërkon rritjen e buxhetit për turizëm, ndërsa rritja e të hyrave fiskale do të jetë shumë e ngadaltë, për shkak të rritjes së ngadaltë të ardhjeve turistike, rritjes së ngadaltë të të hyrave dhe biznesit të turizmit. Ky opsion jep një kontribut të pjesshëm në afrimin drejt integritimeve evropiane me përshtatjen e direktivës së BE-së për pako turistike, ndërkohë që standardet dhe normat e tjera duhet të zbatohen në periudhë afatmesme vetëm nga shoqatat e biznesit, nëse janë mjaftueshëm të forta dhe përfaqësuese.

Ky opsion nuk do të mund t'i realizojë objektivat e përcaktuara në seksionin 3 për shkak të interesit të vogël të biznesit për bashkëpunim dhe punë në ndonjë shoqatë përfaqësuese apo federatë të shoqatave, për shkak të numrit të madh të bizneseve të vogla turistike që veçse kanë probleme me "mbijetesën" e tyre dhe për shkak të mungesës së programeve të zhvilluara siç duhet të shoqatave që do të ofronin "produkte dhe shërbime" për anëtarët e tyre në mënyrë që t'i tërheqin ata për bashkëpunim dhe kontribut përmes tarifës së anëtarësimit.

Kur krahasohen që të tre opsionet është e qartë se Opsioni 2 me ndryshim sistematik dhe gjithëpërfshirës në politikën e turizmit sjell rezultatet që do të vendosin turizmin e Kosovës në hartën ndërkombëtare, që do të vendosin turizmin e Kosovës në të njëjtin nivel me vendet fqinje, që do të çojnë në rritjen e ardhjeve turistike dhe të hyrave nga turizmi dhe kënaqshmërisë më të madhe të turistëve si dhe të biznesit të turizmit.

Opsioni 1 nuk do të çojë në rezultate pozitive, ndërsa Opsioni 3 jep një perspektivë të caktuar për zhvillimin e turizmit, që bazohet kryesisht në fuqinë dhe iniciativat e biznesit të turizmit dhe shoqatave të tyre të përfaqësuese dhe në mbështetjen e konsiderueshme të donatorëve ndërkombëtarë për këto shoqata dhe programet e tyre. Ky opsion i tretë mund të sjellë rezultate vetëm pas së paku 5 vitesh, prandaj ekziston frika se turizmi nuk do të jetë në gjendje të ndjek trendet dhe rezultatet e turizmit në vendet fqinje dhe nuk do të jetë në gjendje të integrohet plotësisht në biznesin ndërkombëtar në baza të barabarta.

Nga pikëpamja fiskale, Opsioni 2 sjell efektet më të mëdha neto pozitive në buxhet me rritjen e të hyrave fiskale në periudhën afatmesme, ndërsa opsioni 1 sjell efektet fiskale më të pakta pozitive ose madje negative, ndërkohë që efektet fiskale neto të opsionit 3 mund të jenë të këndshme dhe të jenë të këndshme më të mëdha se në Opsionin 1, nëse vetëm Opsioni 3 zbatohet plotësisht brenda njëkohe të arsyeshme (minimum 5 vite).

KAPITULLI 9: REKOMANDIMET

Pas shqyrtimit të opsioneve për zgjidhjen e kësaj çështjeje, ne rekomandojmë që Qeveria të miratojë këtë koncept-dokument dhe të zgjedhë opsionin e dytë (hartimin e ligjit të turizmit) si opsioni më i favorshëm për të arritur synimet e përshkruara me këtë koncept-dokument.

Me qëllim të zhvillimi i turizmit dhe rritjes së numrit të vizitorëve është i nevojshëm ndryshimi sistematik dhe gjithëpërfshirës i politikave të turizmit i cili duhet të jetë opsioni i vetëm për turizmin e Kosovës që të jetë konkurrues dhe të paktën në të njëjtin nivel me vendet fqinje në tërheqjen e turistëve në Kosovë, prandaj rekomandojmë Qeverisë që të përshpejtohet procesi i hartimit të Ligjit për Turizmin.

Hartimi i Ligjit për Turizmin do të jetë shumë i dobishëm për ekonominë e Kosovës, pasi që do të ndikojë drejtpërdrejt në rritjen e bizneseve, uljen e papunësisë si dhe rritjen e të hyrave buxhetore. Bizneset do të përfitojnë në rritjen cilësisë së shërbimeve për shkak të adaptimit të standardeve evropiane në fushën e turizmit dhe akomodimit dhe kështu do të përfitojnë ardhjet më të mëdha të turistëve. Kosova, përfundimisht do të përfitojë nga rritja e përmirësimit të bilancit tregtar dhe rritjes së punësimit.

Pas paraqitjes dhe diskutimit të Koncept dokumentit dhe pas aprovimit të tij, MTI do të ndërmerri këto hapa:

- Aktivitete të gjera të komunikimit për grupet e akterëve dhe rajonet (korrik 2018)
- Hartimi i Ligjit për Turizmin (fundit 2018)
- Hartimi i Udhëzimeve Administrative kryesore (fundit 2019-2020)
- Diskutimi i Draft dokumenteve ligjore me KTK-në - Këshilli i Turizmit të Kosovës
- Propozimi i draft dokumenteve ligjore në MTI - sekretariat për shqyrtim
- Propozimi i Ligjit për Turizëm, për aprovim nga Qeveria (fillimi i 2019)

MTI-ja mund t'i drejtohet Qeverisë me më shumë informata duke përfshirë Projektligjin për turizmin në fillim të 2019.

KAPITULLI 10: KOMUNIKIMI

Gjatë dy viteve të fundit ka pasur takime të gjera me akterët e turizmit ku janë diskutuar të gjitha çështjet që duhet të adresohen nga Ligji për Turizmin. Komunikimi, koordinimi dhe shpërndarja e informatave në mes të të gjithë akterëve të involvuar është çështje kyçe. Me qëllim të njoftimit sa më të mirë të bizneseve e gjithashtu edhe publikut më të gjerë me zhvillimet e reja, risitë dhe përparësitë që do t'i sjellë Ligji i ri për Turizmin, Grupi Punues i udhëhequr nga Ministria e Tregtisë dhe Industrisë me mbështetjen e donatorëve do të organizojnë takime të drejtpërdrejta, tryeza të rumbullakëta dhe punëtori me biznesin e turizmit, shoqatat profesionale të turizmit dhe shoqërinë civile, ku mesazhi kryesor gjatë këtyre takimeve do të jetë se cilat janë përfitimet dhe sfidat që dalin nga Ligji i Turizmit. Në një fazë të mëvonshme do të bëjmë edhe një plan të komunikimit më të detajuar nëse shihet e nevojshme, varësisht nga zhvillimet.

Prandaj, propozohet që aktivitetet e komunikimit të shoqërojnë procesin e adoptimit të Ligjit për Turizmin që nga fillimi, pasi që Ligji të dërgohet në procedurat formale për adoptimin e tij. Propozohen aktivitetet e mëposhtme të komunikimit:

- Organizimi i takimeve tematike me Këshillin e Turizmit të Kosovës dhe shoqatat e turizmit (hotelet, OT-AT, Ciceronët, ...) për t'i informuar ata dhe për t'i shpjeguar atyre për Ligjin dhe zgjidhjet e tij, për të ndërtuar aleancën sidomos me biznesin e turizmit.
- Konferencë për shtyp e MTI-së pas miratimit të Ligjit në Parlament duke paraqitur versionin përfundimtar dhe zgjidhjet që do të kontribuojnë në turizmin e Kosovës dhe do të ndikojnë në akterët e turizmit.
- Takimet shpjeguese në qytetet kryesore turistike në Kosovë me akterët e turizmit - kryesisht biznesin e turizmit për t'iu shpjeguar atyre zgjidhjet kryesore të Ligjit.
- Përgatitja dhe organizimi i seminareve që shpjegojnë zbatimin e Ligjit dhe çështjeve të tija kryesore (më të ndjeshme) (p.sh. organizimi i OKT-së, klasifikimi i hoteleve, licencimi i OT-AT dhe ciceronëve turistik, futja e taksës së fjetjes/natë qëndrimit, roli i inspektimit (të turizmit), etj).
- Aktivitetet e mëtejshme të komunikimit me akterët e turizmit (kryesisht biznesin e turizmit) për Udhëzimet Administrative që do të ndërtojnë më tej strukturën ligjore të turizmit të Kosovës.
- Gjithashtu, do të ishte e dobishme të organizohen çdo vit konferenca për shtyp me qëllim komunikimin e rezultateve/efekteve të Ligjit për Turizmin.

NACRT

KONCEPT DOKUMENT U OBLASTI TURIZMA

1. Uvod.....	3
2. Opis i definisanje glavnog pitanja/problema	4
3. Ciljevi i Objektivi	9
4. Opcije.....	10
5. (Pregled opcija)	14
6. Analiza opcija	15
7. Konsultacije.....	19
8. Upoređivanje opcija (razmatranje posledica svake opcije).....	22
9. Preporuka.....	24
10. Komunikacija.....	25

POGLAVLJE 1: UVOD

Koncept dokument je pripremljen u skladu sa Vodičem za pripremanje Koncept dokumenata i Memorandumom sa objašnjenjima br. 074/2012 od 19. marta 2012. godine i u skladu sa pravilima i procedurama Vlade. Koncept dokument je pripremiilo Ministarstvo trgovine i industrije uz podršku TAIEX-a. Predviđeno je da ovaj Koncept dokument bude izrađen u skladu sa planom rada Ministarstva trgovine i industrije za 2018. godinu.

Turizam na Kosovu je prosečno razvijen, iako je zabeležen brz napredak zadnjih godina, ali još uvek je organizovan na neefikasan način, bez primenjivih zakonskih pravila, bez strateških ciljeva i bez koherentnih turističkih politika, a takođe je organizovan na ispod optimalnom nivou u upravljanju turističkim biznisom. Ovo stanje zahteva strateški i sistematski pristup i rešenje koje će omogućiti razvoj biznisa turizma na konkurentskim osnovama, i da bi se saopštilo tržištu da država stimuliše kvalitet, štiti prava potrošača i otvorena je za međunarodnu saradnju.

Turizam funkcioniše u skoro najkonkurentnijem okruženju slobodnog tržišta. Turizam u većini susednih zemalja se smatra prioritarnim sektorom i regulisan je zakonskim aktima i instrumentima politika u skladu sa EU-om. Turizam na Kosovu se razvija na osnovu slobodnog tržišta, sa preduzetničkim inicijativama i poslovnim rizicima. Ali, uprkos tome, turizam je jedna aktivnost u kojoj su takođe potrebne intervencije, politike i javne aktivnosti.

Glavni razlozi o neophodnosti intervencije politikama u turizam na Kosovu su:

- Turizam uglavnom koristi prirodne i kulturne resurse, koji su najvredniji i najređi, zbog toga to zahteva održivu upotrebu i upravljanje
- Turizam se razvija u oblastima/područjima zajedno sa ostalim korisnicima (ekonomskim, socijalnim) prostora, kao i u bliskom kontaktu sa stanovnicima, i kao takav zahteva balansirano planiranje u korišćenju prostora
- Turista je krajnji potrošač u turističkoj privredi, stoga se zahteva zaštita potrošača
- Turistička privreda se uglavnom sastoji od MSP-a kojima je potrebno okruženje i poseban pozitivan tretman biznisa za efikasan razvoj
- Turizam je više sektorska aktivnost (poljoprivreda, industrija, kultura, sport, prostorno planiranje, infrastruktura itd.) koja zahteva koordinaciju i planiranje politika
- Razvoj i promocija turističkog brenda/imidža je kombinacija prirodnih i kulturnih resursa, ugostiteljstva ali i politike, ekonomskih rezultata, sporta, kulture i životnog standarda i zbog toga je potrebna javna podrška
- Turizam na Kosovu je dostigao fazu razvoja koja zahteva osnovnu zakonsku i organizacionu strukturu, kao i pravila za dalji efikasni razvoj
- Institucionalna organizacija turizma na Kosovu je stagnirala u poređenju sa susednim zemljama

- Zakonska rešenja za turizam na Kosovu treba da prate direktive, smernice i dobre prakse EU-a.

Vlada Kosova turizmom se bavi u sledećim dokumentima:

- Program Vlade Kosova 2017-2021
- Nacionalni Program za Sprovođenje Sporazuma o Stabilizaciji i Pridruživanju (NPSSSP)
- Godišnji Plan Rada Vlade 2018
- Program za ekonomske reforme 2018-2020

POGLAVLJE 2: OPIS I DEFINISANJE GLAVNOG PITANJA/PROBLEMA

Razvoj turizma je ograničen zbog činjenice da do sada nije bilo sveobuhvatnog pristupa i nije bio važan sektor za ekonomski razvoj. Dok u poslednjih 5-7 godina, turizam u susednim zemljama je razvijen uz veliku podršku države i njenih politika. Mnoge od ovih zemalja su morale da razviju organizacionu strukturu turizma, pravno okruženje i politiku turizma, a da pritom nisu imale veliku turističku istoriju i tradiciju (na primer: Makedonija, Bosna i Hercegovina, Albanija). Kosovo je poslednja zemlja koja će morati da uvodi poznati međunarodni sistem upravljanja turizmom i podrške politikama kako bi ostvarila korist od beneficija razvoja turizma: doprinos ekonomskom rastu, zapošljavanje, regionalni razvoj itd.

Sektor turističkog smeštaja sa hotelima, motelima, gostionicama i slično, stalno je povećavao kapacitete u smislu objekata i smeštaja (ležaja). Za iste, nije bilo jasnih minimalnih obaveznih standarda u vezi sa veličinom, opremom i uslugama koji bi im na jasan način pokazali na koji nivo kvaliteta treba da izgrade hotel. To je uticalo i na informisanje turista o tome kakav kvalitet hotela mogu da očekuju na Kosovu.

Sa druge strane, turistički operateri, putničke agencije kao i turistički vodiči rade bez osnovnih uslova potrebnih za pružanje garancija korisnicima/turistima u slučaju nesreća, nesposobnosti plaćanja (insolventnosti) kompanija, pružanja paketa ili usluga koje ne odgovaraju onome što je promovisano ili obećano itd.

Turistički razvoj, posebno turističkih centara, takođe je ograničen zbog činjenice da ne postoje definisane turističke zone i da ne postoji strategija za razvoj turizma.

Kosovu takođe nedostaje izgradnja sopstvenog turističkog imidža u okviru međunarodnih tržišta i efikasnog marketinga. Nisu organizovane usluge promocije i informisanja posetilaca. U današnje vreme kada postoji velika konkurencija na tržištima turizma, Kosovo nije moglo promovirati turističke potencijale i dovesti međunarodne turiste i kao takvo nije konkurentno ni u regionu.

Projekat IBF-a, u MTI-u, za implementaciju Evropske Direktive o Uslugama, u fazi razmatranja relevantnog zakonodavstva usluga na Kosovu, tokom razmatranja Zakona o Turizmu evidentirane su samo dve turističke usluge na Kosovu, koje su delimično pokrivene zakonodavstvom, dok bez ikakvih kriterijuma i zakonske regulative i koje bi trebalo regulisati zakonodavstvom koje je u skladu sa direktivama EU, na Kosovu evidentirano je da ima ukupno oko 24 turističkih usluga.

U sektoru turizma nemamo dobar kvalitet turističkih proizvoda i usluga i njihov položaj nije konkurentan na tržištu.

Razvoj turizma i efekti turizma posebno su vidljivi u pojedinim destinacijama oko gradova kao što su Peć, Đakovica, Prizren, Mitrovica, Priština i slično, koje turisti najviše posećuju.

Na tabeli ispod možete pronaći broj turista koji su boravili u hotelima na Kosovu, broj hotela i restorana, kao i broj zaposlenih u hotelima i restoranima za period 2012-2016.

Tabela 1: Dolasci, broj hotela i restorana i zaposlenih u 2012 -2016¹

Veličina i trajanje problema					
	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Br. turista /					
Br. hotela i	98.763/	95.454/	102.790/	139.438/	129.289/
restorana / Br.	955/	911/	1.034/	1.018/	1.017/
zaposlenih					
	14.300	18.000	19.700	19.800	21.300

Sa podacima iz gornje tabele prikazujemo veličinu tokova turizma i turističkih biznisa na Kosovu, međutim ovi zvanični statistički podaci ne prikazuju punu dimenziju turizma na Kosovu. Agencija za statistike Kosova sprovela je istraživanje svih smeštajnih kapaciteta na Kosovu i od istraživanja su dobijeni rezultati da na Kosovu ima 194 hotela (u odnosu na 121 koji prijavljuju br. turista) sa 7.066 ležaja (u odnosu na 4.439 prijavljenih) – postoje 60% više prostorija sa ležajevima u kojima su smešteni turisti, a koji nisu obuhvaćeni u zvaničnim statistikama.

Agencija za statistike Kosova na osnovu podataka granične policije vrši registraciju ulazaka međunarodnih posetilaca na Kosovu. U tromesečnom periodu jul-septembar 2017, bilo je 352.464 lica sa stranim pasošima koji su ušli na Kosovu iz ličnih razloga (isključujući posao, tranzit i slično). To pokazuje da obim turizma na Kosovu je znatno veći od onoga kako je zvanično registrovano i predstavljeno.

¹ Izvor: ASK

Sve gore navedene informacije pokazuju ta dimenzije turizma rastu veoma brzo, da je obim znatno veći od registrovanog i da turizam treba sistematski pregledati, organizovati u punoj meri na osnovu uporedivih međunarodnih standarda, uz efikasno zakonsko regulisanje i intervencije politika.

Tabela 2: Sadašnji rashodi na Kosovu

Kategorija rashoda	Prethodna godina	Budžet za ovu godinu	SOR za narednu godinu
Plaće i plaće	98,837.76	117,231.00	118,170.00
Robe i usluge	50,300.00	50,300.00	50,300.00
Drugi budžet (navedite svaku vrstu)			
Finansiranje od donatora			
Ukupno	149,137.76	167,231.00	168,470.00

Sadašnje politike u oblasti turizma

Divizija za Turizam (DT) u Ministarstvu Trgovine i Industrije odgovorno je za izradu politike o turizmu. DT takođe dobija podršku od ostalih odeljenja u Ministarstvu, kao što su Pravni Departman, Departman za Zaštitu Potrošača, za Javne Nabavke i od agencija kao što su Agencija za Investicije i Podršku Preduzećima (KIESA), tržišne inspekcije Kosovske Agencije za Standardizaciju.

Osim MTI-a, ostale državne institucije koje su povezane sa turizmom uključuju:

MKOS, MŽSPP, MPŠRR, MONT, Opštinske direkcije za ekonomski razvoj ili Direkcije za turizam (samo u nekim opštinama).

Divizija za turizam je trenutno koncentrisana na sledećim oblastima rada:

- Učinak turizma i uticaji na planiranje razvoja turizma, proizvodi turizma i statističko merenje/praćenje rezultata razvoja turizma
- Pобољšanje kvaliteta proizvoda i usluga turizma kroz promovisanje klasifikacije hotela, podršku mikro-biznisima u razvoju proizvoda i usluga
- Učešće na međunarodnim projektima za podršku kosovskog turizma
- Podrška za promovisanje kosovskog turizma
- Saradnja sa ostalim resornim ministarstvima i važnim opštinama u aspektu turizma
- Podrška za funkcionisanje Saveta za turizam Kosova

- Saradnja i podrška turističkim biznisima – hotelima, restoranima i turističkim operaterima/putničkim agencijama
- Saradnja sa međunarodnim donatorskim organizacijama
- Međunarodna saradnja.

Zakoni i normativni akti u oblasti turizma

Postoji Zakon o turizmu sa 3 Administrativna uputstva i Zakon o boravišnoj taksi za usluge smeštaja u ugostiteljskim i turističkim objektima, a koji imaju direktan uticaj na turizma na Kosovu:

1. Zakon br. 04/L-176 o turizmu;

1.1. Administrativno uputstvo (MTI) br. 19 /2013 o regulisanju i razvoju sistema ocenjivanja smeštaja;

Ovo Administrativno uputstvo ima za cilj određivanje procedura za klasifikaciju i kategorizaciju ugostiteljskih objekata kao i rad komisije za klasifikaciju i kategorizaciju ugostiteljskih objekata.

1.2. Administrativno uputstvo (MTI) br. 07/2014 o registru kategorizacija, dobrovoljnoj registraciji i opozivu registracije;

Ovim administrativnim uputstvom se određuje sadržaj registra za kategorizaciju, postupak dobrovoljne registracije i opoziva registracije turističkih delatnosti.

1.3. Administrativno uputstvo (MTI) br. 10/2014 o sadržaju kataloga smeštaja;

Ovo administrativno uputstvo reguliše katalog smeštaja sa kojim se određuje njegov sadržaj.

2. Zakon br. 03/L-027 o boravišnoj taksi za usluge smeštaja u ugostiteljskim i turističkim objektima iz 2008. godine;

Ministarstvo trgovine i industrije takođe je izdalo Uredbu o osnivanju i funkcionisanju Saveta za turizam Kosova (Uredba br. 1/2013).

Direktan ili indirektan efekat na turizam imaju i sledeći zakoni:

1. Zakon br. 05/L-130 o uslugama

Svrha ovog zakona je utvrđivanje osnovnih principa i kriterijuma koji omogućavaju pravo osnivanja i vršenja aktivnosti za pružaoce usluga na Kosovu, istovremeno pružajući garancije za bezbednost i visok kvalitet korisnicima tih usluga.

U okviru usluga koja su regulisana ovim zakonom, sektor turizma u znatnoj meri učestvuje uslugama koje se odnose na oblast turizma.

2. Zakon br. 04/L-121 o zaštiti potrošača

Ovaj zakon reguliše i štiti osnovna prava potrošača prilikom kupovine robe, usluga i drugih oblika na slobodnom tržištu, kao i obaveze prodavca, proizvođača i dobavljača.

Inostrani ili domaći turisti tokom kupovine turističkih usluga računaju se kao potrošači, jer zakon o zaštiti potrošača štiti i usluge.

3. Zakon br. 05/L-079 o strateškim investicijama u Republici Kosovo

Ovaj zakon ima za cilj podsticanje, privlačenje i stvaranje uslova za realizaciju strateških investicija u Republici Kosovo, kao i da odredi administrativne procedure i kriterijume za procenu, izbor, sprovođenje i nadzor strateških projekata kao i određivanje procedura za davanje na korišćenje imovine Republike Kosovo u cilju sprovođenja projekata za strateške investicije. Sektor turizma se u ovom zakonu smatra sektorom za strateške investicije i s obzirom da je obuhvaćen u okviru oblasti delovanja.

4. Zakon br. 02/L-88 o kulturnoj baštini

Predmet ovog zakona su vrednosti kulturne baštine, stvorene vekovima, a takođe pravna i tehnička sredstva za inventarizaciju, dokumentaciju, selekciju zaštite, konzervaciju, restauraciju, administraciju, prezentaciju i širenje ovih blaga u skladu sa međunarodnim kartama i konvencijama, bez obzira na vlasništvo nad kulturnim baštinom koja je pod zaštitom. Istorijska i kulturna vrednost ove baštine je blago svih ljudi na Kosovu.

Očuvanje kulturne baštine pomaže turizmu da proširi turističke ponude u kulturnom turizmu. Ovaj zakon takođe ima za cilj i promovisanje vrednosti kulturne baštine.

5. Zakon br. 03/L-181 o inspekciji i nadzoru tržišta

Ovim zakonom se definišu načela, organizovanje, ovlašćenja i procedure inspeksijskog nadzora tržišta na teritoriji Republike Kosovo. U ovom zakonu, iako je u nadležnosti tržišne inspekcije predviđena je hotelska i turistička delatnost (član 9. stav 1.7) član 33. Kaznene odredbe ne predviđaju nikakvu novčanu kaznu vezanu za ovu delatnost.

6. Zakon br. 04/L-179 o drumskom saobraćaju

Svrha ovog zakona je uređivanje i razvoj sektora drumskog saobraćaja putnika i roba, otvoreni i ne-diskriminacioni pristup tržištu, pružanje usluga na tržištu sektora za prevoz putnika i robe, kao i uređivanje režima vožnje i odmora.

Razvoj drumskog saobraćaja doprinosi razvoju turizma, posebno sa susednim zemljama i zemljama regiona u olakšavanju pristupa turista na Kosovu.

7. Zakon br. 03/L-051 o civilnom vazduhoplovstvu

Odredbe ovog zakona primenjuju se na sve delatnosti iz oblasti civilnog vazduhoplovstva koje se odvijaju unutar teritorije i vazdušnom prostoru Kosova.

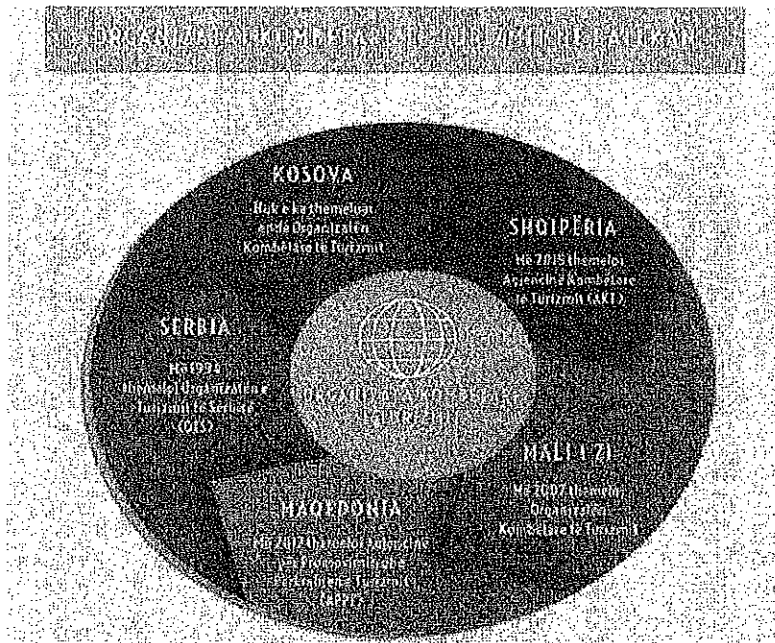
Ovaj zakon omogućava dobar razvoj civilnog vazduhoplovstva, koji pomaže bezbednom kretanju vazdušnog prevoza turista.

Iskustva u drugim zemljama

Turizam na Kosovu upravlja i nadgleda Ministarstvo Trgovine i Industrije kroz Diviziju u okviru Departmana za Industriju. Administrativni nivo turizma u ovom ministarstvu je malo predstavljen u poređenju sa odgovornošću i značajem turističkog sektora za razvoj i doprinos ekonomiji zemlje. Štaviše, Kosovo nema bolju predstavljenost administrativnog turizma u poređenju i sa drugim susednim zemljama, nije uspostavilo Departman za Turizam, Ministarstvo Turizma i Organizaciju i Nacionalnu Turističku Agenciju (NTO / NTA). U svim drugim zemljama u regionu, turizam predstavlja Departman za Turizam i NTO / NTA.

Slika 1. Nacionalne turističke organizacije ili agencije u susednim zemljama²

Što se tiče finansijske podrške vlade za turizam, državni budžet za MTI je suviše mali, s obzirom da mora pokrivati mnoge oblasti i druge sektore u samom ministarstvu.

Prema raspoloživim podacima, Kosovska Vlada troši manje od 0,3% godišnjeg budžeta za celo Ministarstvo Trgovine i Industrije, gde turizam predstavlja Divizija, a budžet posvećen sektoru turizma je najniži u regionu. Divizija za Turizam (pod MTI) i KIESA (agencija koja promoviše i podržava investicije, izvoz, turizam, MSP i posebne ekonomske zone, takođe pod MTI) imaju veoma nisku finansijsku podršku (manje od 100.000 evra godišnje) za razvoj i promociju ovog sektora.

² Izvor: Institut „Demokracija za Razvoj“

Tabela 3. Pregled finansiranja turizma u zemljama regiona³

Albanija	Crna Gora	Makedonija	Srbija	Hrvatska	Kosovo
13,5 Miliona PDV Porez na smeštaj Direktni budžet od Vlade Donacije	4,3 Miliona PDV Porez na smeštaj Direktni budžet od Vlade Donacije Dnevna turistička taksa Kazne Eko taksa	2,1 Miliona PDV Porez na smeštaj Direktni budžet od Vlade Donacije	8 Miliona PDV Direktni budžet od Vlade Donacije Boravišna taksa Kazne	30 Miliona PDV Budžet direktno od Vlade Boravišna taksa Porez na nasleđe	01. Milion PDV Direktni budžet od Vlade Donacije

Sve druge zemlje u regionu troše najmanje 1,3 - 1,5% i do 4% godišnjeg budžeta svoje zemlje (Albanija preko 3,5%, Makedonija preko 1,5%, Crna Gora preko 2,5%). Ne samo da je potrošnja vlade veoma niska za razvoj turizma na Kosovu, ali pored toga, namenjeni budžet takođe treba da pokrije i ukupnu potrošnju MTI-a, bez ikakve specifične distribucije za projekte i strategije razvoja turizma. S druge strane, sve druge regionalne zemlje troše namenjen budžet za turizam u specifične projekte razvoja turizma i promociju turizma na međunarodnom nivou.

³ Izvor: Institut „Demokracija za Razvoj“

POGLAVLJE 3: CILJEVI I OBJEKTIVI

Opšti cilj ovog političkog pristupa je razvoj turizma na Kosovu koji će uticati na ukupni rast privrede i rast zaposlenosti. To se postiže uspostavljanjem zakonske normativne regulacije turizma na Kosovu, Zakonom o Turizmu i podzakonskim aktima koji će odrediti zakonski i institucionalni okvir za podršku razvoja konkurentnog i održivog turizma na Kosovo koristeći prirodne, kulturne, ljudske i finansijske resurse što će omogućiti stvaranje povoljnijeg okruženja za funkcionisanje i odvijanje turističkih delatnosti u skladu sa savremenim turističkim standardima.

Specifični ciljevi u izradi zakona o turizmu su:

1. **Uspostavljanje promocije turizma Kosova na nacionalnom nivou (uspostavljanje institucionalnih organizacionih kapaciteta, odnosno uspostavljanje Nacionalne Turističke Agencije)**, koja će doprineti razvoju turističke slike Kosova kao privlačna i konkurentna na međunarodnom tržištu, povećanju broja međunarodnih posetilaca kao i povećanje prihoda od međunarodnog turizma; jačanje važnosti turizma da postane glavni stub ekonomskog razvoja na Kosovu, posebno za povećanje učešća turizma na dodatoj vrednosti ekonomije Kosova,
2. Poboljšanje kvaliteta hotelskih i turističkih usluga u smeštajnim objektima kao i povećanje njihove konkurentnosti kroz **obaveznu klasifikaciju (rangiranje zvezdama) smeštajnih objekata i njihovo praćenje**; što će omogućiti razvoj turizma i poslovanja vezano za turizam, čime će doprineti ekonomskom rastu Kosova: povećanje broja hotela sa boljim kvalitetom, povećanje broja međunarodnih hotelskih brendova na Kosovu, povećanje broja porodičnih turističkih poslovanja- prenoćišta, poljoprivrednog turizma i restorana.
3. **Licenciranje/ sertifikacija turističkih operatera/ turističkih agencija (TO/TA)**- mora biti obavezno; ovo služi za zaštitu potrošača-turista kao i za poboljšanje kvaliteta turističkih usluga, poslovanja i turističkih paketa.
4. Uređivanje delatnosti turističkih vodiča na Kosovu kroz **sertifikaciju turističkih vodiča, pratioca, animatora**, što će omogućiti poboljšanje kvaliteta za informisanje turista, povećanje broja zaposlenih u turizmu i stope zaposlenosti na Kosovu.
5. **Određivanje turističkih oblasti**, što će uticati na pravo korišćenje prirodnih i kulturnih resursa u skladu sa dotičnim važećim zakonodavstvom i među-sektorskom i regionalnom saradnjom, povećanje investicija u turizmu i brzim razvojem turizma.

6. **Nadzor i praćenje hotelske i turističke delatnosti**, što se ostvaruje kroz definisanje nadležnosti u nadgledanju turističke i ugostiteljske delatnosti kao i određivanje kaznenih mera od strane tržišne inspekcije u nacrtu zakona o turizmu, kako bi se izbegle nepravilnosti.
7. **Turistička taksa za smeštaj ili prenoćište/ noćni boravak**. Ova taksa generiše prihode za finansiranje infrastrukture i promociju turizma i uticaće na rast budžeta za turizam na centralnom i opštinskom nivou.

POGLAVLJE 4: OPCIJE

Kosovo treba da preduzme zakonodavne i institucionalne promene u vezi sa postavljanjem, organizovanjem i određivanjem prioriteta za ekonomski i socijalni razvoj, političku volju i angažovanje- snage turističke industrije koje odgovaraju potrebama zemlje.

A / Opcija 1: Opcija status quo (bez promena)

Trenutno, sektor turizma nije postavljen kao prioritetna politika zemlje i u tom smislu postoji nedostatak organizovanja, podrške, ugleda, marketinga i razvoja turizma, uzimajući u obzir da se danas turizam smatra glavnim generatorom ekonomskog rasta, zapošljavanja i regionalnog razvoja.

1. U ovoj opciji, ne bi bilo organizovanog promovisanja kosovskog turizma sa izgradnjom imidža i aktivnim marketingom kako bi se povećao broj međunarodnih turista na Kosovu. Postojeće stanje takođe bi drastično isključila ili ograničila dijalog javne uprave sa privatnim sektorom – turistička poslovanja i Savet za turizam Kosova ostali bi jednostavno „samo na papiru“.

Za promociju turizma na Kosovu, trenutno je zadužena KIESA pored promocije investicija, gde u nedostatku kapaciteta promocija turizma se delimično organizuje, bez neke analize i bez turističkog marketinga. Međutim, dok u svim zemljama regiona i Evrope i u skoro svim zemljama sveta postoji nacionalna turistička organizacija/ agencija koja ima nadležnost i bavi se isključivo turizmom na nacionalnom nivou, Kosovo još uvek nema takvo organizovanje.

Zbog takvog pasivnog pristupa prema razvoju turizma, konkurentska pozicija turizma u poređenju sa drugim susednim zemljama je niska, raznovrsnost turističkih proizvoda, kvalitet i privlačnost su niski/ ispod regionalnog proseka, samim tim i prihodí su takvi koji proizilaze iz turizma.

2. Za pet godina nakon usvajanja Zakona o turizmu, manje od 15% svih hotela na Kosovu su klasifikovani. Sistem klasifikacije smeštajnih objekata je dobrovoljan i kao takav od 2014. godine podvrgnuto je procesu klasifikacije samo 30 smeštajnih objekata. Ovaj sistem nije prema evropskim standardima i isti kriteriji treba da važe za sve smeštajne objekte. Ne postoji jasna klasifikacija za smeštajne objekte. Većina smeštajnih jedinica prikazuju zvezde na osnovu procene samih vlasnika i to predstavlja prevaru za turiste.
3. U nedostatku zakonskog uređivanja lokalnih turističkih operatera, međunarodni turistički operateri i turistički vodiči sami upravljaju ture po Kosovu iz inostranstva, ne ostavljajući mnogo troškova turistima na Kosovu. Zbog nedostatka dovoljnog znanja od međunarodnih operatera, daje se slaba slika turizma na Kosovu, što utiče i na broj posetilaca na Kosovu.
4. Turistički vodiči Kosova, prema sadašnjem zakonu nisu predviđeni da budu sertifikovani i licencirani od bilo koje institucije, stoga i njihovo praćenje i nadzor nije uređeno zakonom, a trenutno rade bez licence i bez sertifikacije. Zbog toga i informisanje turista nije na pravom nivou. Strani vodiči rade na Kosovu prema njihovoj snalažljivošću na tržištu.
5. Turističke zone nisu uređene važećim propisima. Na osnovu studija i analiza MTI, predviđeno je da postoji potencijal za proglašenje ovih zona. Ove zone će biti privlačne za strane direktne investicije.
6. Sadašnji zakon o turizmu ne predviđa nadzor turističke delatnosti i nije predvideo kaznene mere. Tržišna inspekcija pokušava da pokrije ovaj deo, ali nije bila uspešna jer postoje nedostaci u zakonu na koje se treba pozvati.
7. Sistem turističke takse za smeštaj ili prenoćište/ noćni boravak ne funkcioniše. Stoga, ne postoji neki dodatni izvor prihoda za razvoj turizma od strane vlade ili opština.

B / Opcija 2: Promena postojeće politike

Sistemska i sveobuhvatna promena turističkih politika trebalo bi da bude najpovoljnije rešenje za turizam na Kosovu da bude konkurentan i barem na istom nivou sa susednim zemljama. Ovaj pristup uključuje usvajanje zakonskog/normativnog okvira za razvoj turizma u skladu sa međunarodnim standardima.

Sledi opis glavnih pitanja koja treba uključiti i za koje treba pružati rešenje Zakonom o Turizmu:

1. Osnivanje Nacionalne Turističke Agencije - prvi je korak u regulaciji turizma, koji bi trebao obezbediti sprovođenje turističkih postupaka (razvoj, promocija, politike...) na nacionalnom - horizontalnom nivou kao i na regionalnom, lokalnom- vertikalnom nivou. Agencija treba da obezbedi komunikaciju, delovanje, sprovođenje, povratne informacije, procenu i reagovanja / modifikacije⁴. Nacionalna Turistička Agencija (NTA) je odgovorna za izgradnju i promociju turističke slike, posebno na međunarodnim tržištima. Uspostavlja se kao Agencija u okviru Ministarstva nadležnog za turizam i uključuje u nadzorni i upravni odbor predstavnike osnivača, resorna ministarstva (koje se nadovezuju sa turizmom) i turističkih biznisa. Pravni status Agencije biće Agencija, u okviru MTI. Ova Agencija će imati 7 zaposlenih (1 rukovodilac Agencije, 2 šefa sektora i 4 službenika). Povezanost NTA sa Departmanom za Turizam je zbog toga što je Departman odgovoran za izradu turističke politike, dok će NTA biti odgovorna za implementaciju politike. Departman će se baviti izradom zakonodavstva o turizmu, pokretanjem turističke politike u razvoju turizma u svim institucijama vezanim za turizam, određivanje vizije i strategije i akcionog plana za razvoj turizma kako bi se ispunili strateški ciljevi. Dok NTA je odgovorna za sprovođenje politika koje su izrađene od strane Departmana, utičući na poboljšanje kvaliteta, definisanje glavnih tržišta, marketinške aktivnosti kao i internacionalizaciju Kosovskog turizma. NTA je agencija koja će ostvariti strateške ciljeve zajedno sa partnerima iz javnog i privatnog sektora. Posebna uloga agencije je da će to biti koordinacioni mehanizam između resornih ministarstava i lokalnih institucija, kao i privatnog sektora. Kroz NTA, Kosovo će imati priliku da se pridruži međunarodnim turističkim organizacijama (UNWTO, WTTC). Očekuje se da će ova agencija biti uspostavljena do kraja 2019 godine i početi da funkcioniše 2020 godine.
2. Klasifikacija objekata turističkog smeštaja- počevši od hotela, sa sistemom zvezdica, ne postoji jedinstveni regulativni evropski sistem za klasifikaciju hotela. Pod pokroviteljstvom HOTREC – Evropska asocijacija hotela, restorana i kafića organizovan je Hotelstar Union, koji je razvio sistem klasifikacije hotela koji se koristi u većini evropskih zemalja (sa masnijim podešavanjima iz svake zemlje). Kosovo može jednostavno da delimično usvoji ovaj sistem, podešavati ga lokalnim uslovima i definirati period sprovođenja (zajedno sa prelaznim periodom od postojećeg sistema). Predlog za usvajanje ovog sistema klasifikacije hotela već je obuhvaćen u gore pomenutom dokumentu UNDP-a iz 2015. godine.

---

⁴ Organizovanje turizma na Kosovu je obrađeno dosta dovoljno u dokumentu: »Podrška za Departman Turizma u MTI«, UNDP 2015.

Osim klasifikacije hotela, potrebno je sprovesti i sistem za motele, prenoćišta, kampove i farmerske kuće u ruralnom turizmu. Sistem klasifikacije bi trebao biti obavezan za sve one koji pružaju smeštaj za turiste.

3. Licenciranje/sertifikacija TO/TA- turističkih operatera i turističkih agencija- treba biti obavezna; ovo služi za zaštitu potrošača- turista i poboljšanje kvaliteta turističkih paketa. Osnovni uslovi licenciranja TO/TA trebalo bi da budu profesionalne ponude turističkih paketa u kancelarijama otvorenim za javnost i kvalifikovanom osoblju, kao i, što je najvažnije, odgovornost TO/TA za turiste tokom tura. U tu svrhu, nacionalno zakonodavstvo treba uključiti i direktive EU-a pružanjem zadovoljavajuće garancije za TO/TA u slučaju njihove insolventnosti/stečaja – nemogućnosti delimične ili potpune realizacije turističkog paketa. (Direktiva EU 90/314/EEC i nova Direktiva o paketima 2015/2302/EU).
4. Licenciranje/sertifikacija turističkih vodiča – stvaranje obaveznog sistema ocenjivanja kvaliteta vodiča, pratioca i animatora/zabavljača u različitim oblastima turističkih aktivnosti. Ovaj sistem treba da obezbedi kvalitet usluga koje se pružaju turistima, a prvenstveno, tačno i odgovarajuće informisanje za bezbednost turista. Moramo razviti sistem obuke ovih profila, kao i primeniti sistem ocenjivanja kako bismo imali sertifikovane vodiče na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou kao i u specifičnim oblastima gore pomenutih turističkih aktivnosti.
5. Određivanje turističkih zona - gde se cilja zakonsko uređivanje za određivanje turističkih zona i njegovo funkcionisanje. Određuju se kriterijumi i uslovi za određivanje turističkih zona, definisanje o tome ko vrši njihovo proglašavanje i koje su uključene strane. Određivanje zona se očekuje da utiče na bolje i zakonito korišćenje prirodnih i kulturnih resursa kao i među-sektorsku i regionalnu saradnju. Pre svega, ovo će pomoći privatnom sektoru da razvije turističke proizvode i ulaganja u turizam i sektor smeštaja.
6. Nadzor nad tržištem - postiže se definisanjem nadležnosti u nadzoru turističkih i ugostiteljskih delatnosti i definisanjem kaznenih mera od strane tržišne inspekcije u nacrtu zakona o turizmu kako bi se izbegle nepravilnosti.
7. Turistička taksa za smeštaj ili prenoćište / noćni boravak. Zakon o turizmu treba da opiše i predviđa sistem finansijskih sredstava koji omogućava finansiranje u intervencijama na turizam. Na svim turističkim mestima postoji poseban izvor finansiranja za turizam- turistička taksa za smeštaj ili prenoćište/ noćni boravak. To je prihod za finansiranje infrastrukture i turističke promocije koji se prikuplja po fiksnim iznosima i postavlja se cena za jednu noć smeštaja i plaća se od turista za svaku noć provedeno u smeštajnim objektima. Turistička taksa za jednu noć smeštaja varira za razne vrste objekata za smeštaj i prema vrsti turista (kao hoteli, turističke farme, kampovi, studenti ili đaci, turisti

sa ograničenim sposobnostima itd.). Ovaj porez će se sakupljati od opština za smeštajne strukture u njihovim regionima, a procenat utvrđen u skladu sa zakonom o turizmu će ostati u opštinskom budžetu koji će se koristiti za razvoj turizma, a ostatak će biti budžetiran u državnom budžetu. (Npr. 60% u opštinskom budžetu i 40% u državnom budžetu). Ovaj ulazak u državni budžet biće finansijski izvor koji će uticati na povećanje budžeta za upravljanje NTO-om

C/ Opcija 3: Promena postojećeg pristupa sprovođenja

Ova opcija treba da bude praćena dodeljivanjem znatnog budžeta Departmana za Turizam, dodatnim aktivnostima i povećanjem radnika. To bi se učinilo uglavnom kroz mere koje podržavaju MSP, dok ne bi bilo dodatnih ovlašćenja za rešavanje strateških pitanja razvoja turizma. U ovom slučaju, Departman za Turizam bi mogao biti u stanju da razvije blisku saradnju sa lokalnim administrativnim jedinicama za turizam u opštinama, što bi poboljšalo prenos političkih akcija sa najvišeg nivoa na lokalni nivo, dok će se sa druge strane inicijative i / ili turistički problemi mogli biti direktnije obrađeni na nacionalnom nivou. Departman za Turizam u ovom slučaju takođe može poboljšati razmenu informacija i saradnju između ministarstava o pitanjima vezanim za turizam.

Prema trećoj opciji poverenje u turističke operatere i turističke agencije na Kosovu bilo bi nisko ukoliko nisu licencirani i kvalitet njihovih usluga bio bi sporan za individualne putnike a takođe i za međunarodne TO/TA koje traže partnere kako bi obavljale delatnost lokalnog turizma u raznim destinacijama. Takođe bi postojala i sloboda organizovanja turističkih vodiča sa sumnjičavim kvalitetom, poverenjem i bezbednošću (ukoliko uzmemo u obzir planinske i avanturističke vodiče u prirodnim parkovima).

Biznis Turizma bi se razvio na osnovu preduzetničkih inicijativa, standardi kvaliteta i poboljšanja i brige o potrošačima / turistima upravljala bi udruženja za turizam koja bi bila uspostavljena uz podršku međunarodnih donatorskih organizacija ili bi se stvorila kao rezultat potreba i zahteva turističkog biznisa.

Ovaj pristup je obično efikasniji u drugim zemljama sa dugom tradicijom turizma i visokim stepenom poverenja u neformalnu regulaciju. Promocija i marketing turizma Kosova na međunarodnim tržištima opet ne bi se vodili jasnim strateškim namerama i bez analize tržišta. Koordinacija promotivnih aktivnosti bi bila izazovna i zbog toga Kosovo neće moći da konkuriše sa drugim zemljama kao turističkom destinacijom.

POGLAVLJE 5: PREGLED OPCIJA

Pregled 3 opisanih opcija u gornjem poglavlju prema glavnim karakteristikama, prikazana je u sledećoj tabeli.

Tabela 4: Pregled opcija

Pregled opcija			
Glavne karakteristike	Opcija 1	Opcija 2	Opcija 3
Glavne karakteristike opcije	Status quo; Nastavak trenutnog stanja	Sistematska i složena/sveobuhvatna promena politike turizma	Delimičan/odabran pristup za promenu politike turizma
Ciljano stanovništvo/sektori/regioni na koje će imati uticaj	Smeštajni objekti/preduzeća, TO/TA, Vodiči; razvijeni turistički regioni	Smeštajni objekti/preduzeća, TO/TA, Vodiči; razvijeni turistički regioni	Smeštajni objekti/preduzeća, TO/TA, Vodiči; razvijeni turistički regioni
Karakteristike sprovođenja – ko je odgovoran – vlada (ko), privatni sektor, građani	Divizija za turizam u MTI-u ima ograničene odgovornosti; inicijativa i glavna odgovornost spada na turistička poslovanja – privatni sektor	Vlada – MTI sa Odeljenjem turizma imaju glavnu odgovornost; malu-ograničenu odgovornost imaju poslovna turistička udruženja . privatni sektor	Glavna odgovornost spada na poslovna turistička udruženja – privatni sektor
Upravljanje ili pružanje usluge ili programa	Nijedan sveobuhvatan program, dok inicijativa i zadaci delimični	Održivi sistem turizma sa zakonskim rešenjima i platformom za javno-privatni dijalog	Programi za turistička udruženja i poslovanja
Zakon, sekundarno zakonodavstvo, promene, sprovođenje, kazne	Nije sprovedeno postojeće zakonodavstvo	Sveobuhvatan Zakon o turizmu i niz Administrativnih uputstava	Nekoliko nedovoljnih promena u sprovođenju postojećeg Zakona o turizmu
Ekonomski podsticaji ili obeshrabrenja-takse ili subvencije	Praktično nijedan	Značajni podsticaji i subvencije; nova taksa za turistička	Ograničeni-mali podsticaji, nema novih taksi i malo povećanje

		noćenja/spavanja i povećanje finansiranja turizma iz državnog budžeta	finansiranja turizma iz državnog budžeta
Kampanje edukacije i komunikacije	Nijedna ili veoma malo komunikacionih kampanji	Sistematske komunikacione kampanje	Nekoliko komunikacionih kampanji sa obrazovnim programima za pružaoce turističkih usluga
Uputstva i kodovi			
Vreme kada će stupati na snagu opcija	Opcija nastavka trenutnog stanja	Za 2-3 godine do potpunog sprovođenja	Za više od 7 godina do razumnog nivoa sprovođenja

POGLAVLJE 6: ANALIZA OPCIJA

Procena 3 opcija sa analizom koristi i negativnih posledica za svaki slučaj daje nam sažeti pregled kao u nastavku:

1. Spisak koristi opcije 1:

Postoje veoma malo koristi ako se nastavlja trenutno stanje, međutim možemo napomenuti ove dve koristi:

- a. Velike i skoro neograničene mogućnosti za privatne inicijative u razvoju poslovanja i poslovnih organizacija/udruženja, iako postoji sumnja da li bi bilo investicija u turističkom poslovanju ako nisu jasni uslovi i pravila.
- b. Velike mogućnosti za podršku razvoju turizma i turističkom poslovanju od strane obrazovnih i istraživačkih institucija.

2. Spisak koristi opcije 2:

Opa opcija predviđa sveobuhvatno i organizaciono pravno okruženje turizma na Kosovu. Biće puno koristi od sprovođenja ove opcije:

- a) Turizam će imati koristi od reprezentativnog organa, koji sposoban i administrativno snažan, i promotivna agencija za određivanje strateških planova, politika i aktivnosti turističkog marketinga koji će uspostaviti pozitivno okruženje za razvoj turizma i marketinga – privlačenjem stranih turista.
- b) Turističko poslovanje dobiće međunarodno uporedive standarde za otvaranje i razvoj objekata/preduzeća za turistički smeštaj.

- c) Turisti će imati pouzdane turističke pružaoce i agencije sa sigurnošću za kvalitet i zaštitu prava potrošača.
- d) Turističko poslovanje povećaće kvalitet proizvoda i usluga i shodno tome povećaće i prihode od turističkog poslovanja.
- e) Kosovo postaće privlačnija za strane investicije u turizmu.
- f) Kosovo će takođe postati privlačnija za strane turiste zbog izgradnje ugleda, marketinga i aktivne promocije.
- g) Povećaće se investiciona i klima turističkog poslovanja.
- h) Takođe će biti intenzivnije i efikasnije saradnje sa turističkim međunarodnim organizacijama.

Svi ovi rezultati doprineće na postizanju opšteg cilja, jaki turizam kao sektor ekonomije koji će doprineti na BDP i Dodatnu vrednost Kosova, a takođe doprineće i na ugled zemlje i zadovoljnije turiste.

Sve gornje aktivnosti i rezultati registrovaće se u izveštajima MFI-a, Odeljenja turizma i od strane NOT – Nacionalne organizacije turizma. Svi drugi rezultati biće registrovani statistički, na veći broj dolazaka i noćenja/spavanja turista, više prihoda od međunarodnog turizma, više turističkih poslovnih objekata/preduzeća.

Indirektne koristi biće:

- o Jasnija strategija za razvoj i turistički marketing i akcioni plan, efikasnija politika turizma, veća podrška za turističko poslovanje i druge zainteresovane strane.
- o Povećanje investicione klime i turističkog poslovanja.
- o Veće zadovoljstvo turističkih aktera koji pružaju turističke, strateške i kvalitetne proizvode i usluge.
- o Povećanje zainteresovanosti nove generacije da studiraju i traže posao u turizmu.
- o Rast ponosa stanovnika i dijaspore o Kosovu i kosovskim prirodnim, kulturnim, ugostiteljskim atrakcijama, događajima i slično.

3. Spisak koristi opcije 3

Koristi ove opcije su:

- a) Snažnija podrška turističkom poslovanju i njihovim udruženjima.
- b) Jačanje snage i uticaja poslovno turističkih preduzeća i naročito njihovih udruženja.
- c) Spora i pažljiva saradnja sa međunarodnim turističkim partnerima.
- d) Sporo povećanje turističkih dolazaka i prihoda iz turizma.

Drugi standardi i norme ući se sporo u turizmu Kosova u zavisnosti snage turističkih poslovanja i naročito njihovih udruženja.

Pored koristi iz 3 opcija za podršku kosovskom turizmu uz pravnu organizaciju, ima i negativnih posledica kada se usvoje svaka od 3 opcija.

a) Spisak negativnih posledica Opcije 1:

U opciji Status quo možemo očekivati negativnije posledice jer praktično neće biti izmena u pravnoj organizaciji turizma na Kosovu.

- Nedovoljna nadležnost Divizije za turizam u državnoj upravi i u vezi sa turističkim poslovanjem.
- Mali budžet koji ne dozvoljava bilo kakve projekcije i sprovođenja politike turizma.
- Nema razvoja turizma i strategije za marketing i razvoj turističkog brenda Kosova.
- Nema uvođenja međunarodnih standarda i normi – EU-a u turističkim aktivnostima (licence za TO/TA, licence ili sertifikati za turističke vodiče, klasifikacija smeštajnih objekata/preduzeća itd.).
- Prema Evropskoj direktivi za usluge, samo 2 turističke usluge na Kosovu su delimično pokrivene zakonodavstvom, dok tokom faze evidentiranja usluga na Kosovu, od strane EU projekta koji je sproveden u MTI-u za adaptaciju direktive evidentirano je da postoje ukupno oko 24 turističkih usluga koje se pružaju na Kosovu bez bilo kakvog kriterijuma i zakonskog uređivanja.
- Nizak kvalitet turističkih proizvoda i usluga i njihova slaba konkurentna pozicija na tržištu.
- Nezadovoljstvo turističkih preduzetnika jer zahtevaju red, standarde i norme za osnivanje i funkcionisanje turističkih poslovanja.
- Nezadovoljstvo turista zbog niskog kvaliteta proizvoda i usluga i nedostatak zaštite njihovih prava.
- Nizak nivo saradnje sa međunarodnim turističkim kompanijama TO/TA, hotelskim lancima itd.
- Sve više zaostajanje za zemljama regiona jugoistočne Evrope.
- Nepodsticajna klima za investicije i turističke aktivnosti.
- Sporo povećanje ili čak pad zainteresovanosti turista da posete Kosovo kao turističku destinaciju zbog nedostatka marketinga, zbog niskog kvaliteta proizvoda i usluga i zaštite prava potrošača.
- Sporo povećanje ili čak smanjenje prihoda iz međunarodnog turizma.

Nastavak trenutnog stanja uticaće na turističko poslovanje i turiste, na nacionalnu i regionalnu ekonomiju.

Uz status quo-n, Kosovo neće uraditi nijedan dalji korak ka sprovođenju EU uredbi i integracije u ekonomske i kapitalne tokove.

Ove posledice su proizašle na osnovu rasprava sa brojnim zainteresovanim stranama, nekoliko statističkih dokaza i rezultata retkih istraživanja.

- b) **Negativne posledice Opcije 2** (potpuna pravna organizacija turizma na Kosovu)
Prilikom prilagođenja ove opcije, negativne posledice biće minimalne. Posledice imaće uticaj na određeni deo turističkog poslovanja koji nije spreman da usvoji međunarodne standarde i da funkcioniše prema zakonskim normama, i koji se uglavnom trude da izbegavaju uredjenju i sankcijama. Takođe, imaće uticaj na jedan deo TO/TA koje ne bi ispunile uslove za osnivanje u rukovođenje TO/TA i da zaštite njihove klijente/putnike prema direktivama EU-a i standardima kvaliteta u ovom poslovanju. Stoga, jedan broj TO/TA koji deluju na tržištu neće uspeti nakon uvođenja licenci u ovom sektoru.
- c) **Spisak negativnih posledica Opcije 3** (promene u upravljanju i/ili sprovođenju)

Negativne posledice uticaće na turističko poslovanje, koje će još uvek imati nedostatak snažne budžetske podrške i uprave turizma, ne dozvoljavajući efikasno sprovođenje razvojnih ciljeva (investicije, povećanje kvaliteta), uredbi o uslovima poslovanja (licence, klasifikacije), razvoja brenda, marketinga i promocije turizma na Kosovu i međunarodne saradnje. Ova opcija takođe neće podsticati međunarodne donatorske organizacije da značajno podržavaju projekte turizma. Tako, ova opcija neće dati jasne i snažne signale međunarodnom turističkom poslovanju da investira i otvori turistička poslovanja na Kosovu. Rezultati ovog procesa i razvoj mogu se postići u dosta dugom periodu, sigurno za više od 5 godina.

Efekti raspodele

Turizam je delatnost koja integriše nekoliko sektora u cilju pružanja zadovoljavajućih i konkurentnih turističkih proizvoda i usluga. Zbog toga, dalji razvoj turizma u okviru gore navedenih opcija imaće uticaja najmanje u ovim sektorima:

- Kultura, pošto je deo turističke ponude i atraktivnosti
- Prirodni resursi i korišćenje prostora, treba opet da naglasimo da priroda pruža mnoge atrakcije i turističke proizvode, sportske aktivnosti i rekreaciju, koje takođe su deo turističke ponude
- Uticaj na poljoprivredu je dvostruk, jer sa jedne strane pruža turistički smeštaj, proizvode i usluge, i, sa druge strane, snabdeva prehrambenim proizvodima hotele i restorane.

Možemo predvideti efekte i u sektoru obrazovanja, gde bi se uveli studijski programi i programi za stručno osposobljavanje, kao i u sektoru socijalnih politika, time što bi bili zapošljeni jedan veliki ili manji broj ljudi.

Postoje razlike u razvoju regionalnog turizma na Kosovu, a neki regionu više zavise od turizma od drugih. Stoga, možemo očekivati veće efekte od promena u zakonodavstvu, organizaciji, politici, razvoju i reklamiranju turizma u razvijenijim/zavisnijim turističkim regionima (kao na primer na zapadnom ili južnom Kosovu)

Turizam utiče na neke društveno demografske grupe. Većina pružalaca turizma su MSP ili porodični biznisi koji investiraju i razvijaju turizam, uglavnom u regionima – ruralnim područjima. Turizam za njih može biti važan, ako ne i jedini izvor prihoda. Na osnovu statistika je poznato da značajan broj žena je angažovano u sektoru turizma i da u turizmu rade veliki broj mladih. Zbog toga, razvoj turizma ima uticaja i na porodične biznise turizma, zapošljavanje žena i mladih.

Fiskalni efekti sve tri 3 opcije

Svaka od 3 opcija imaju različite fiskalne efekte, koji su sažeti u sledećoj tabeli:

Tabela 5: Fiskalni efekti sve tri opcije

Sažetak procene fiskalnog uticaja				
	(000 evro)			
	Tekuća godina	2. godina	3. godina	4. godina
Opcija 1				
Neto promena u raspodeli rashoda				
Neto promena u generisanju prihoda				
Očekivano finansiranje donatora (evro)				
Opcija 2				
Neto promena u raspodeli rashoda				
Neto promena u generisanju prihoda				
Očekivano finansiranje donatora				
Opcija 3				
Neto promena u raspodeli rashoda				
Neto promena u generisanju prihoda				
Očekivano finansiranje donatora				

Tabela 6. Procenjeni finansijski troškovi opcije 2 (€)

Kategorija rashoda	Budžet za 2018	Budžet za 2019	Budžet za 2020
Budžet MTI-a			
Sadašnje osoblje i zahtevi za povećanje broja zaposlenih od 4 nova zvaničnika.1-9,2-8,1-7 (10,9,8,7(3)	39,557.00	66,258.00	66,589.00
Sertifikacija Turističkih Vodiča, Turoperatora Turističkih Agencija i kategorizacija smeštajnih Struktura (4*4*12*50=9600	3,700.00	18,300.00	15,100.00
Osnivanje Nacionalne Turističke Agencije (2020) (7 radnika)			459,715.00
Organizovanje informacionih stolova u regijama Kosova, kao i priprema i distribucija promotivnih materijala	5,000.00	2,500.00	
Savet za turizam (4 * 6 sastanaka godišnje) * 50 evra	1,200.00	1,200.00	1,200.00
Finansiranje donatora			
Ukupno	47,257.00	87,058.00	545,104.00

POGLAVLJE 7: KONSULTACIJE

Prvu fazu konsultacija je organizovala D4D uz podršku Swisscontact. Tokom 2017 godine, D4D institut je izdao dokument: »Razvoj turizma kroz efikasno zakonodavstvo i politike«.

D4D je organizovala pet javnih konsultacije sa svim relevantnim akterima, uz prisustvo predstavnika iz MTI-a, opština i turističkog biznisa u Đakovici, Peći, Prizrenu, Mitrovici i Štrpcu. Preporuke iz izveštaja D4D:

- Razvoj zakonskog okvira za pravni sistem u oblasti turizma, jer sadašnji Zakon o turizmu ne tretira većinu zabrinutosti aktera;
- Organizaciona struktura turizma na Kosovu treba da bude sledeća: Treba osnovati nezavisno odeljenje u okviru Ministarstva trgovine i industrije ili Ministarstva za

ekonomski razvoj, praćena jednom NTO koja će promovisati Kosovo kao destinaciju i podstaći dijalog između aktera;

- Treba osnovati regionalne OUD, spajanjem tri do pet opština;
- U pojedinim opštinama sa većim turističkim potencijalom, treba osnovati lokalne turističke organizacije (na lokalnom nivou);
- Treba razviti nacionalnu strategiju za marketing/promovisanje turizma, dajući prednost digitalnom marketingu kao i on-line aplikacijama i platformama;
- Treba izdvojiti dovoljna finansijska sredstva za turizam kroz državni budžet, boravišnu taksu, naknadu za članstvo u NTO i OUD, kao i drugim komercijalnim aktivnostima;
- Usklađivanje i standardizaciju drugih zakona i podzakonskih akata treba obaviti na način kako bi se osiguralo prevladanje zakona o turizmu i puna primena;
- Treba osigurati punu registraciju i licenciranje ekonomskih operatera u sektoru, uključujući putničke agencije, turističke operatere, turističke vodiče, osobe za pratnju, animatore, sportske i rekreativne vodiče.

Druga faza konsultacija sprovedena je u novembru 2017. godine sa predstavnicima ministarstava - Ministarstva trgovine i industrije kao rukovodilac radne grupe za rad na izradi koncept dokumenta o Zakonu o turizmu. Održane su intenzivne konsultacije sa stručnjakom TAIEX-a, Sirse Janez, Ekspert Univerzitet u Ljubljani / Ekonomski fakultet od 21-25.11.2017. godine.

Konsultacija sa ministarstvima – Ministarstvo finansija, Ministarstvo ekonomskog razvoja, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja, Ministarstvo administracije lokalne samouprave, Ministarstvo evropskih integracija, Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije, Ministarstvo zdravstva, Ministarstvo rada i socijalne zaštite, Ministarstvo infrastrukture, Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, Ministarstvo kulture, omladine i sporta, Ministarstvo javne uprave, Kancelarija premijera – KP (odnosno Pravna kancelarija, Kancelarija za strateško planiranje i Koordinacioni sekretarijat vlade).

Konsultacije sa zainteresovanim stranama – organizacijama ili pojedincima na koje se direktno odnosi

Tokom 2017. godine, uz podršku Swisscontact-a, održano je pet javnih rasprava sa svim relevantnim zainteresovanim stranama, uz učešće predstavnika MTI-a, opština i turističkih poslovanja u Đakovici, Peći, Prizrenu, Mitrovici i Štrpcu.

Takođe, radna grupa za izradu koncepta dokumenta sastojala se od članova resornih ministarstava za turizam, opština, udruženja turističkih poslovanja i predstavnika Swisscontact / PPSE.

Opšti zaključak svih strana koje su učestvovala na konsultacijama je da je neophodno poboljšati turističko zakonodavstvo kako bi se omogućilo razvoj konkurentnog turizma. Kosovskom turizmu su takođe potrebne vizije i razvojne strategije, organizovanje brenda i marketing /

promocija sa programima koji će izgraditi imidž turizma na Kosovu i promovisati zemlju kako bi privukli turiste da je posete.

Svi učesnici su naglasili da glavna svrha i ciljevi pravnog organizovanja turizma na Kosovu su:

- Omogućavanje da turizam postane važan ekonomski sektor – glavni stub ekonomskog razvoja Kosova
- Razvoj pravnog okruženja za efikasno funkcionisanje i rast turističkog poslovanja
- Obezbeđivanje održivog korišćenja turističkih resursa
- Uspostavljanje institucija za efikasno upravljanje turizmom na Kosovu

Učesnici radionica i konsultacija su se složili da Zakon o turizmu treba da sadrži i reguliše:

a) Oblasti pravne intervencije turizma

- Razvoj turizma (strategija, investicije)
- Organizacije i strukture turističkog poslovanja
- Aktivnosti u turizmu (stimulacija, intervencija subvencijama u krizi)
- Prostorno definisanje turizma (zoniranje - lokacija, mesto, zona)
- Organizovanje turizma (državni, regionalni, lokalni nivo; javni, privatni)
- Standardi i zahtevi turističkog poslovanja (licence, sertifikati)
- Razvoj kvaliteta turizma (klasifikacije, standardi, etikete)
- Razvoj LjR turizma (podrška obrazovanju i veštinama)
- Održivost turizma (ekološki standardi, korišćenje obnovljive energije, upravljanje otpadom)
- Internacionalizacija turizma
- Izgradnja imidža marketinga/promocija

b) Organizovanje turizma

- NTA – Nacionalna turistička agencija – Odeljenje za turizam
- NTO – Nacionalna turistička organizacija – Odbor za turizam Kosova (opcije: a) u početku kao Divizija Odeljenja NTA, a zatim kao nezavisni subjekat zasnovan na JPP-u, b) nezavisni pravni organ od početka)
- STK – premijer ili ministar
- Predstavnička udruženja turizma/Turistički savez
- Turističke opštine sa Departmanom za ekonomiju i turizam
- OUD
- ICT

c) Pokrivanje sektora turističkog poslovanja

- Smeštaj (hoteli, moteli, prenoćišta, kampovi, poljoprivredne farme, ...)
- Piće i hrana (restorani, kafane, itd.)
- Zdravstveni centri i banje, vodeni parkovi
- Centri za skijanje
- Rekreativni i sportski centri za turizam
- Kapaciteti za organizovanje kongresa i konferencija

- Prirodni parkovi i drugi parkovi za igranje
- Ruralni turizam
- Događaji i festivali
- TO i TA
- Turistički vodiči
- Iznajmljivanje opreme za turističke svrhe

d) Uslovi turističkog poslovanja

- Klasifikacija objekata/preduzeća smeštaja tržišnog turizma - obavezna
- Kvalitet i ekološke etikete kapaciteta, proizvoda i turističkih usluga - dobrovoljno
- Licence za TO i licence za TA - obavezne (postaviti uslove licence)
- Sertifikacija turističkih vodiča, pratioca i animatora na nacionalnom i lokalnom/tematskom - obavezna
- Zaštita turista koji primaju turističke pakete u TO/TA (Direktiva EU-a)

e) Finansijski izvori za intervencije u turizmu:

- Državni budžet (redovno finansiranje)
- Državni budžet (za aktivnosti ili posebne intervencije od poreskih prihoda, na primer od poreza iz kazina)
- Turistička boravišna taksa (na primer 1 evro za 1 noćenje/noć)
- Prihodi od koncesija
- Izvori zasnovani na projektima iz donatorskih organizacija
- Doprinos turističkog poslovanja (privatnog sektora) za posebne aktivnosti uglavnom u oblasti marketinga i promocije turizma.

POGLAVLJE 8: POREĐENJE OPCIJA (RAZMATRANJE POSLEDICA SVAKE OPCIJE)

U nastavku možemo rezimirati i predstaviti glavne karakteristike 3 opcije koje su diskutovane u ovom dokumentu:

a) Opcija 1: Status quo (postojeće stanje)

Turizam će nastaviti da se razvija u pravnom i organizacionom okruženju koji nije pravilno organizovan; što će doprineti većem nezadovoljstvu turističke poslovne zajednice, lošem kvalitetu turističkih proizvoda i usluga turizma, niskom nivou međunarodne saradnje i sporom rastu, čak i smanjenju turističkih poseta i prihoda od turizma. Sa ovom opcijom, turizam neće postati moćan i važan ekonomski sektor ili pokretačka snaga za neke sektore i regione. Čak i ako se može zaključiti da će fiskalni uticaj na budžet biti pozitivan jer se ne očekuje povećanje budžetskih troškova za turizam, efekat će biti negativan u srednjeročnom periodu jer će porezi na turizam padati zbog pada turističkih poslovanja, niske profitabilnosti turističkog poslovanja i niskog nivoa intenziteta zaposlenosti.

Možemo očekivati da će, prema ovoj opciji, kosovski turizam sve više zaostajati iza turizma u zemljama regiona i imati nisku zainteresovanost i u međunarodnim donatorskim organizacijama za podršku turizmu na Kosovu. Ova opcija takođe ne približava Kosovo evropskim integracijama.

b) Opcija 2: Promena postojeće politike

Ova opcija donosi suštinske promene pravnog okvira, organizaciju i funkcionisanja turizma. Zakon o turizmu sa administrativnim uputstvima će doneti konkurentno okruženje za razvoj i funkcionisanje turizma, doneće viziju i strateške ciljeve turizmu, razvoj brenda i turističkog imidža Kosova i sprovodiće direktive, standarde, i dobre međunarodne prakse EU-a. Turizam će rasti u pogledu broja dolazaka, noćenja /boravka i prihoda, zadovoljnih turista i zadovoljnih pružalaca turističkih usluga. Takođe će stimulisati regionalni razvoj, porodične biznise i zapošljavanje žena i mladih.

Uprkos činjenici da će turizam uzeti iz budžeta znatne iznose za sve aktivnosti, imaće pozitivan fiskalni efekat zbog povećanja budžetskih prihoda od turističkog biznisa i zapošljavanja, koncesija za eksploataciju prirodnih resursa i poreske prihode od noćenja/noćnog turističkog boravka.

Kosovski turizam će doprineti približavanju evropskim integracijama, razvijaće se na uporediv način sa susednim zemljama i privući će međunarodni biznis (investitore i izvođače) za poslovanje na Kosovu. Ova opcija će takođe pružiti signal međunarodnim donatorima da podrže turizam na Kosovu, osim podrške Vlade Kosova.

c) Opcija 3: Promena postojećeg pristupa sprovođenju

Ova opcija zahteva povećanje budžeta za turizam, a rast fiskalnih prihoda će biti sporiji zbog usporenih dolazaka turista, sporog rasta prihoda i turizma. Ova opcija daje delimičan doprinos pristupu evropskim integracijama tokom prilagođavanja sa direktivom EU-a o turističkim paketima, dok drugi standardi i norme trebaju biti srednjoročno sprovodljivi samo od strane poslovnih udruženja, ukoliko su ona dovoljno snažna i reprezentativna.

Ova opcija neće biti u mogućnosti da postigne ciljeve navedene u sekciji 3 zbog male zainteresovanosti biznisa za saradnju i rad u nekom reprezentativnom udruženju ili savezu udruženja, zbog velikog broja malih turističkih biznisa koja već imaju probleme sa svojim "preživljavanjem" i zbog nedostatka pravilno razvijenih programa udruženja koja bi svojim članovima ponudila "proizvode i usluge" kako bi ih privukli za saradnju i doprinos kroz članarinu .

Kada se uporede sve tri opcije, jasno je da Opcija 2 uz sistematsku i sveobuhvatnu promenu turističke politike donosi rezultate koji će kosovski turizam staviti na međunarodnu mapu i koji će kosovski turizam dovesti na isti nivo sa susednim zemljama što će doprineti porastu dolaska turista i prihoda od turizma kao zadovoljnijih turista i turističkog biznisa.

Opcija 1 neće dovesti do pozitivnih rezultata, dok Opcija 3 pruža određenu perspektivu za razvoj turizma, koji se u velikoj meri zasniva na snazi i inicijativi turističkog biznisa i njihovih reprezentativnih udruženja i značajnoj podršci međunarodnih donatora ovim udruženja i njihovim programima. Ova treća opcija može proizvesti rezultate tek nakon najmanje 5 godina, stoga postoji strah da turizam neće moći pratiti trendove i rezultate turizma u susednim zemljama i neće biti u mogućnosti da se u potpunosti integriše u međunarodno poslovanje u jednakim osnovama.

Sa fiskalne tačke gledišta, Opcija 2 ima najveći pozitivan neto efekat na budžet uz povećanje fiskalnih prihoda u srednjoročnom periodu, dok opcija 1 donosi manje pozitivne ili čak negativne fiskalne efekte, dok će u međuvremenu fiskalni efekti Opcije 3 mogu biti u povećanju i biće znatno veći nego u Opciji 1, ako se samo Opcija 3 u potpunosti sprovede u razumnom roku (minimum 5 godina).

POGLAVLJE 9: PREPORUKE

Nakon razmatranja mogućnosti za rešavanje ovog pitanja, preporučujemo da Vlada usvoji ovaj koncept dokument i izabere drugu opciju (izradu zakona o turizmu) kao najpovoljniju opciju za postizanje ciljeva navedenih u ovom koncept dokumentu.

Da bi se turizam razvio i povećao broj posetilaca, neophodna je sistematična i sveobuhvatna promena turističke politike kao jedina mogućnost da kosovski turizam bude konkurentan i barem na istom nivou kao i susedne zemlje u privlačenju turista na Kosovo, stoga preporučujemo Vladi da ubrza proces izrade Zakona o turizmu.

Izrada Zakona o turizmu biće veoma korisna za ekonomiju Kosova, jer će direktno uticati na rast biznisa, smanjenje nezaposlenosti i povećanje budžetskih prihoda. Preduzeća će imati koristi od povećanja kvaliteta usluga usled usvajanja evropskih standarda u oblasti turizma i smeštaja na način kojim će imati koristi od većih dolazaka turista. Na kraju će Kosovo imati koristi od poboljšanja trgovinskog bilansa i rasta zapošljavanja.

Nakon prezentacije i diskusije o koncept dokumentu i nakon njegovog usvajanja, MTI će preduzeti sledeće korake:

- Široke komunikacijske aktivnosti za grupe zainteresovanih strana i regione (juli 2018)
- Izradu Zakona o turizmu (kraj 2018)
- Izradu glavnih administrativnih uputstava (kraj 2019-2020)
- Razmatranje Nacrta pravnih dokumenata sa STK - Savetom za turizam Kosova
- Predlog nacrta zakonskih dokumenata MTI-u - sekretarijatu na razmatranje
- Predlog zakona o turizmu, za usvajanje od Vlade (početak 2019)

MTI se može obratiti Vladi sa više informacija uključujući i Nacrt zakona o turizmu početkom 2019. godine.

POGLAVLJE 10: KOMUNIKACIJA

Tokom protekle dve godine održana su dva šira sastanka sa zainteresovanim stranama u turizmu na kojima se raspravljalo o svim pitanjima kojima treba da se bavi Zakon o turizmu. Komunikacija, koordinacija i raspodela informacija između svih uključenih aktera predstavlja ključno pitanje. U cilju boljeg informisanja biznisa kao i šire javnosti u vezi novih razvoja, inovacija, prednosti koje će novi Zakon o turizmu doneti, radne grupe rukovođene od Ministarstva trgovine i industrije uz podršku donatora, organizovaće direktne susrete, okrugle stolove i radionice sa turističkim biznisima, turističkim profesionalnim udruženjima i civilnim društvom, na kojima će glavna poruka tokom ovih sastanaka biti koje su prednosti i izazovi koje proizilaze iz Zakona o turizmu. U kasnijoj fazi ćemo takođe izraditi detaljniji plan komunikacije, po potrebi, i u zavisnosti od razvoja.

Stoga se predlaže da komunikacione aktivnosti prate proces usvajanja Zakona o Turizmu od samog početka, pošto Zakon treba podneti formalnim procedurama za njegovo usvajanje.

Predlažu se sledeće komunikacijske aktivnosti:

- Organizovanje tematskih sastanaka sa Savetom Turizma Kosova i turističkim udruženjima (hoteli, OT-AT, Ciceroni, ...) kako bi ih obavestili i objasnili o Zakonu i njegovim rešenjima, za izgradnju saveza posebno sa turističkim poslovanjem.
- MTI konferencija za štampu nakon usvajanja Zakona u Parlamentu predstavljanjem konačne verzije i rešenja koja će doprineti Kosovskom turizmu i uticati na aktere turizma.
- Objašnjavajući sastanci u glavnim turističkim gradovima na Kosovu sa akterima turizma - uglavnom turistički biznis kako bi im objasnili glavna rešenja Zakona.
- Priprema i organizovanje seminara koji objašnjavaju primenu Zakona i njegovih glavnih (najosetljivijih) pitanja (npr. Organizacija NTO, hotelske klasifikacije, licenciranja TO-TA i turističkih vodiča, uvođenja poreza za spavanje / noćnog boravka, uloga inspekcije (turizma) itd.).
- Dalje komunikacijske aktivnosti sa akterima turizma (uglavnom turističkim poslovanjem) o Administrativnim Uputstvima koja će dalje izgraditi pravnu strukturu turizma na Kosovu. Takođe bi bilo korisno organizovati godišnje konferencije za štampu kako bi se preneli rezultati / efekti Zakona o Turizmu.